

DESCIFRAREA TRECUTULUI PRIN CUVINTE (CONTRIBUȚII LA GLOSARUL DE LATINĂ MEDIEVALĂ: LITERA F)

Lidia Gross*

Abstract: *The Glossary of Medieval Latin is a research project initiated within the „Institute of History” in Cluj in the 1960s as an auxiliary tool necessary for the standardized translation into Romanian of medieval documents concerning the history of Transylvania. After the publication of the first edition of the Glossary (1965), the project caught the attention of researchers after 1990, with the new approach to its compilation resulting in a single volume covering the letters A to C (2010). The second planned volume (letters D–H) was never completed, and the project itself was abandoned for multiple reasons. As a result, from the proposed alphabetical segment, only the headwords corresponding to the letter F were illustrated. Their publication is justified by their immediate utility (for interpreting and translating Latin texts) and by the importance that such a work has (or should have) in a cultivated culture.*

Keywords: Latin, glossary, auxiliary instrument, translation, medieval documents, Transylvania.

În anul 2003 când a apărut volumul I, fasciculul 1, literele A–B, din *Glosarul de latină medievală care ilustrează istoria Transilvaniei*¹, regretatul cercetător Aurel Răduțiu nota în Introducerea acestuia că ediția din anul 1965 a *Glosarului*², „prima lucrare de acest fel în istoriografia și lexicografia din România, nu are doar meritul de a fi deschizător de drum, ci și calitatea nobilă de a fi întrunit elementele fundamentale ale unei asemenea întreprinderi, oferind căile și mijloacele de urmat într-o disciplină lipsită de tradiție”³. Câțiva ani mai târziu (2010), volumul I a fost reluat prin completarea cu vocile (cuvintele-titlu) literei C, proiectul propunându-și, pentru viitor, o deschidere spre cuprinderea în câmpul lexicografic și a documentelor latine provenite din afara arcului carpatic (Moldova și Țara Românească)⁴. Următorul volum schițat (vol. II, literele D–H,

* Cercetător științific I, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române; e-mail: lidia.gross-acad-cj.ro

¹ *Glosar de latină medievală a documentelor care ilustrează istoria Transilvaniei*, Vol. I, Fasc. 1, lit. A–B, întocmit de Susana Andea, Lidia Gross, Viorica Pervain, Aurel Răduțiu, Vasile Rus, Presa Universitară Clujeană, 2003, 270 p.

² *Glosar de termeni și expresii din documentele latine privind istoria medie a României*, București, <1965>, 202 p.

³ *Glosar*, 2003, p. IV.

⁴ *Glosar de latină medievală a documentelor care ilustrează istoria Transilvaniei, Moldovei și Munteniei*, Vol. I, lit. A–C, întocmit de Susana Andea, Adinel Ciprian Dincă, Lidia Gross, Viorica Pervain, Aurel Răduțiu, Vasile Rus, Beatrice Tătaru, București, Edit. Academiei Române, 2010, 694 p.

sub coordonarea profesorului Vasile Rus), probabil și prea ambițios ținând seama de numărul specialiștilor implicați în acest demers, nu a reușit să ajungă la finalizare, proiectul în sine fiind abandonat. Cauzele acestui abandon derivă pe de o parte din facilitățile pe care „era digitală” le oferă (accesul relativ facil la dicționare, lexicoane, glosare deja existente în alte culturi europene) iar, pe de altă parte, din noile criterii de evaluare a cercetătorului pe baza unui punctaj care nu avantajează acest tip de lucrare și care îl obligă la stabilirea unor obiective științifice cu finalizare rapidă. Confrunțați cu două proiecte comune, care necesită multă disponibilitate, respectiv editarea documentelor medievale privind istoria Transilvaniei (*Documenta Romaniae Historica, Seria C, Transilvania*) și întocmirea *Glosarului*, medievistii din cadrul Institutului de Istorie „George Barițiu” s-au văzut nevoiți să renunțe la cel din urmă, mai ales că în modalitatea de abordare a lucrării au intervenit unele modificări care au îndepărtat momentul finalizării. Astfel că din al doilea volum propus doar vocile literei F (ce ne-a revenit la împărțirea inițială) sunt ilustrate și considerăm că nu este inutilă publicarea lor, chiar și cu întârziere, pentru a oferi o variantă posibilă de abordare.

Câteva precizări privind destinul și rostul *Glosarului* sunt necesare. Prima ediție din anul 1965 (202 p.) a fost întocmită ca auxiliar al seriei de documente latine privind istoria medievală a Transilvaniei, pentru a oferi o traducere unitară a textelor, a le asigura coerența și a stabili echivalentul potrivit pentru termenii specifici (de exemplu pentru instituții). A fost elaborat ca instrument de lucru urgent, conținând vocile de bază, urmând a fi continuat și dezvoltat. Însă, odată cu retragerea din colectiv a profesorului Francisc Pall, unul dintre inițiatorii și susținătorii proiectului, și a colaboratorilor săi de la Facultatea de limbi clasice (Theodor Naum și Ștefan Bezdechî), petrecută în anul 1969, acesta încetează de a mai constitui o temă de cercetare în cadrul Institutului. La 60 de ani de la apariția acestui *Glosar*, tipărit într-un număr foarte mic de exemplare, ne aflăm, oarecum, în aceeași situație deloc măgulitoare pentru istoriografia și lexicografia românească.

Efervescența anilor ‘90 a adus în discuție reluarea și continuarea proiectului, la îndemnul cercetătorului Aurel Răduțiu, istoric și filolog deopotrivă, conștient de importanța unui asemenea demers. Prin cooptarea a doi colaboratori, filologi latiniști, Vasile Rus și Beatrice Tătaru și beneficiind de un suport bibliografic important în stabilirea structurii materialului lexicografic, recunoscut ca atare de realizatorii *Glosarului*, anume *Lexikon Latinitatis Medii Aevi Hungariae*⁵, a cărui apariție datează tot din această perioadă, echipa de implicată a stabilit regulile de întocmire, criteriile de selecție a textelor ilustrative (doar din documente/diplome și registre de ordin administrativ sau economic), intervalul cronologic avut în vedere (de la cele mai vechi mărturii până la jumătatea secolului al XVI-lea) etc., astfel că primul volum rezultat (literele A–C) întrunește un număr semnificativ de pagini (694).

⁵ *Lexikon latinitatis Medii Aevi Hungariae*, Budapest, Akadémiai Kiadó, Vol. I, lit. A–B, Vol. II, lit. C, 1987–1991; apărut succesiv în mai multe fascicule a beneficiat de colaborarea unui număr impresionant de istorici și filologi, sub coordonarea lui János Harmatta și Iván Boronkai. După știința noastră ultimul volum apărut este VI, Litera M, 2016.

Deși, inițial, obiectivul fixat a fost de a dezvolta, îmbogăți *Glosarul* inițial (1965) modul de abordare desfășurat pe parcursul anilor a determinat o amplificare mult prea generoasă a materialului ceea ce a afectat, în opinia noastră, utilitatea sa practică. Și aici avem în vedere structura prea împovărată prin includerea unor voci (verbe, adjective, adverbe etc.) cu aceleași valori semantice ca în latina clasică, abundența și, în unele cazuri, dimensiunea exemplificărilor care fac dificil de surprins și urmărit sensul cuvântului-titlu. Privind retrospectiv, considerăm, cu privire critică, în calitate de „coautor” al acestui prim volum, că prin dorința de a capta interesele unei categorii cât mai largi de specialiști s-a pierdut caracterul său de instrument practic, fapt ce a influențat negativ continuarea lucrărilor, alături de cele mai sus-menționate.

O modalitate de abordare mai elastică, simplificată, care să concentreze într-unul sau două volume (de la A la Z) voci specifice limbii latine medievale, așa cum sunt acestea depistate în documentele privind istoria Transilvaniei ar fi, cu siguranță, mai eficientă. Necesitatea unei lucrări de acest gen poate fi susținută cu argumente suficiente și, într-o perspectivă ideală, realizabilă. Alături de argumente de bun simț, precum latinitatea limbii române, îmbogățirea patrimoniului lexicografic și istoriografic, se impun cele științifice. *Primo*: limba, în acest caz, latina medievală, reprezintă instrumentul principal prin care ni se dezvăluie civilizația acestui spațiu în epoca dată. *Secundo*: latina medievală, după cum știm, dobândește particularități de ortografie, fonetică, vocabular, morfologie, sintaxă și stil față de cea clasică. *Tertio*: oferă un punct de pornire pentru **înțelegerea** conținutului cuprins în textele medievale care presupune echivalarea, traducerea, chiar și prin parafrază, în propria limbă, a termenilor specifici.

Cele 180 de cuvinte-titlu aferente literei F, prezentate în Anexă, excerptate din documente și registre de socoteli ale orașelor (Sibiu și Brașov) edite, sunt reprezentative pentru vocabularul actelor, înscrisurilor medievale din spațiul transilvan, fără pretenția exhaustivității. Lectura surselor ne poate oferi oricând surpriza unui cuvânt, a unui sinonim neașteptat (de ex. **fumibule**, **-is** pentru *horn*), sau echivalarea în limba vorbită (de ex.: **funis** vulgo *strenghe*, **filum** teutonice *drot*, **follis** vulgo *brinsa/orde* etc.). Câți dintre noi și-ar fi imaginat, spre exemplu, existența în această lume medievală a unui pat de călătorie mobil (**fulcrum**, **-i**)? Prin exemplele depistate, am încercat să redăm sensul, sau sensurile posibile ale unei voci, constatând uneori cât de dificilă este surpinderea exactă a acestora într-un context dat și cât de flexibilă trebuie să devine transpunerea în limba română pentru a asigura coerența acesteia. Prin explicațiile ce însoțesc, în unele cazuri, echivalarea în limba română a unui cuvânt-titlu am urmărit să oferim elemente în plus pentru definirea cât mai exactă a semnificației acestuia, în situațiile în care traducerea exemplului ilustrativ nu o permite, fiind mai restrictivă. O atenție aparte am acordat diferitelor expresii specifice lexicului medieval, în alcătuirea cărora vocile (substantive sau adjective) sunt determinante pentru stabilirea înțelesului lor.

În încheierea acestor minime observații (făcute doar din perspectiva istoricului) dorim să subliniem încă o dată importanța pe care limba, în cazul nostru latina

medievală, o are în revelarea civilizației trecute. De aceea, descifrarea cât mai exactă a mesajului pe care aceasta îl transmite este esențială pentru cunoașterea și înțelegerea epocii care ni se dezvăluie în toată complexitatea ei, chiar și prin intermediul cuvintelor subsumate unei singure litere.

ANEXĂ*

F

faber, -bri m. 1. meșteșugar (care prelucrează materiale tari) 2. fierar (ca meșteșug și nume de persoană) 3. <în expr.> **faber lignarius** dulgher

1. 1232: et inde cum terra fabrorum regis, que vocatur Kesey de aici cu pământul meșteșugarilor regelui, care se numește Kesey DIR-C, veac XI-XIII, vol. I, p. 397.

2. 1345: quod Stephanus faber ... item Paulus redefactor ... quilibet ipsorum fundum suum retro predictum monasterium existentes sitos ... clauastro beate Anne vendidisse et dedisse sunt confessi coram nobis că Ștefan fierarul ... de asemenea Pavel meșterul de căruțe au mărturisit înaintea noastră că fiecare dintre ei a vândut și a dat claustrului Sfintei Ana, locul lui aflat în spatele sus-pomenitei mănăstiri DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 637-638 // 1376: item fabrorum fraternitas ... pro sex florenis, duabus libris cere, duabus urnis vini et prandio ematur de asemenea <dreptul de> breaslă al fierarilor să se cumpere cu șase florini, două libre de ceară, două vedre de vin și un prânz DRH-C, XV, p. 89 // 1449: Mathya Erfan, villico de Kyscheur et Nicolao fabro, iurato cive de Segeswar ceterisque comprovincialibus septem sedium Saxonicalium Mathya Erfan vilicul din Șura Mică și Nicolae fierarul, jurat al orașului Sighișoara, precum și ceilalți locuitori din provincia celor Șapte scaune săsești Ub., V, p. 284 // 1520: item fabro pro ferramentacione rote <ad molendinum> flor. 2 de asemenea fierarului pentru ferecarea roții <la moară>, 2 florini Quell. Kronst., I, p. 239.

3. Item Gregorio fabro lignario 3 ½ dietis in turre consistorii laborantibus ... asp. 24 de asemenea lui Grigore dulgherul, 24 de așpri pentru trei zile și jumătate lucrate în turnul consistoriului Quell. Kronst., II, p. 74.

fabrica, -ae f. 1. (re)construire, renovare, întreținere de edificii 2. <în expr.> **fabrica ecclesie** fond special constituit chiar și din bunuri imobile pentru (re)construirea, întreținerea unei biserici parohiale și susținerea cultului divin (separat de dos), destinat și ajutorării celor săraci sau susținerii școlii

1. 1492: Item Johanni, villico, ... dedi pro fabrica civitatis et necessitate ... flor. 14 De asemenea lui Ioan, vilicul, i-am dat 14 florini pentru întreținerea <construcțiilor> și necesitățile orașului Rech. Hermannst., I, p. 134 // Item pro fabrica pontis in Holczmeng ... flor. 3 De asemenea, 3 florini pentru reconstrucția podului în Hosman Ibidem, I, p. 174 // 1511: Item alias pecunias exposuerunt pro fabrica molendini De asemenea ceilalți bani s-au cheltuit pentru repararea morii Quell. Kronst., I, p. 193.

2. 1373: domina Elyzabeth, priorissa, et sorores in ecclesia Sancti Spiritus de Alba commorantes ... quandam terram ... pro triginta sex florenis pro labore et fabrica claustri eiusdem ecclesie convertendis ... vendidissent doamna Elisabeta priorisa, și surorile de la biserica Sfântului Spirit din Alba ... au vândut un pământ ... pentru trizeci și șase de florini ce se vor folosi la repararea claustrului acelei biserici DRH-C, XIV, p. 359 // 1384: mandamus quatenus dum et quotis ... testata, donata ... vel alia bona ad ecclesiarum utilitates, fabricas et alias necessitates ... per quempiam fuerint, non ad voluntatem vitricorum ecclesie ...

* Prescurtările bibliografice ce apar în Anexă sunt cele utilizate în colecția DRH-C și în volumul I (A-C) al Glosarului de latină medievală.

sed plebano cum eius consilio ... disponantur *poruncim ca atunci și de câte ori ... vor fi lăsate bunuri prin testament sau donații ... pentru foloasele, întreținerea și alte necesități ale bisericilor ... să nu se dispună de către vitricii bisericilor ... ci de către pleban împreună cu sfatul lui ...* DRH-C, XVI, p. 573–574 // 1397: nec non qui ad fabricam, luminaria et ornamenta dictarum ecclesie et cappele manus porrexit adiutrices *precum și celor care vor întinde o mână de ajutor pentru întreținerea, luminarea și împodobirea zisei biserici și a zisei capele Jakab, Kol.okl., I, p. 105 // 1496: pro fabrica ecclesie in Rorbach ... flor. 6 pentru întreținerea bisericii din Rodbav, 6 florini Rechn. Hermannst., I, p. 220.*

fabricatio, -is f. *fabricare, făurire, alcătuire*

1340: qui ... in falsa fabricacione et cusione monetarum dicti domini regis publice reprehensus tamquam falsus cusor et fabricator monetarum regalium ... incendio ignis exustus *care ... fiind prins pe față în baterea sau fabricarea falsă a banilor zisului domn, regele, a fost ars în flăcări ... ca un fals cusor sau făuritor de bani regești* Anjoukori, IV, p. 4.

fabricator, -is m. *făuritor*

1336: Item cutores et fabricatores denariorum ... sub potestate comitis camere nostre residebunt ... nec valeat falsas monetas fabricare *de asemenea cusorii sau făuritorii de dinari ... vor sta sub puterea comitelui cămării noastre ... pentru a nu putea să fabrice monede false* Tört. Tár, 1911, p. 13 // 1340: qui ... in falsa fabricacione et cusione monetarum dicti domini regis publice reprehensus tamquam falsus cusor et fabricator monetarum regalium ... incendio ignis exustus *care ... fiind prins pe față în baterea sau fabricarea falsă a banilor zisului domn, regele, a fost ars în flăcări ... ca un fals cusor sau făuritor de bani regești* Anjoukori, IV, p. 4.

fabrilis, -e adj. <în expr.> **ars fabrilis** *meșteșugul fierăritului*

1468: quod ... Anthonius, Fabianus et Mathias fabri, cives civitatis Coloswariensis in ipsorum et universorum magistrorum artis fabrilis in dicta civitate residencium ... exhibuerunt nobis quasdam litteras ... *că Anton, Fabian și Matia, fierarii, orășeni din orașul nostru Cluj ne-au arătat ... în numele lor și al tuturor meșterilor din meșteșugul fierăritului, care locuiesc în zisul oraș, o scrisoare ...* Jakab, Kol okl., I, p. 221.

facies, -ei f. 1. *față, chip* 2. <în expr.> **ad faciem (in facie) possessionis (terre)** *la fața locului, la moșia (la pământul)*

1. 1456: iam cum Turcis facie ad faciem stamus ... *stăm cu turcii față în față* Teleki, Hunyadiak kora, X, p. 528.

2. 1384: ... ad faciem predictae terre litigiose ... accedendo *mergând ... la fața locului, la pomenitul pământ aflat în pricină* DRH-C, XVI, p. 553 // 1390: ad faciem antedictae possessionis ... accessissent au mers *la fața locului, la zisa moșie* Ibidem, XVII, p. 695.

facileta, -ae f. *șervet (pentru față), batistă*

1500: Item Latzko de Rybnig adportavit ... tela flanea simplex 13, flor. 3 ..., *faciletas parvas* 10, flor. 0 den. 60 ... *De asemenea Lațko din Râmnic a adus ... 13 <bucăți de> stofă simplă din lână pentru 3 florini ... 10 șervete mici pentru 60 de dinari ...* Rechn. Hermannst., I, p. 276.

faciletergium, -i n. *batistă*

1500: Item Iwan de Rybnig exportavit ... *faciletergia* pecias 20, flor. 0, den. 50 *De asemenea Iwan din Râmnic a exportat ... 20 de bucăți de batiste <pentru> 50 de dinari* Quell. Kronst., I, p. 277.

faciletum, -i n. *pânză (posibil pentru căptușeală)*

1503: Item Gergl de Thargovistia habet ... facileta sericosa 2, czisma paria 4 ... *De asemenea Gergl din Târgoviște are ... 2 pânze din mătase ... 4 perechi de cizme ...* Quell. Kronst., I, p. 5.

factio, -onis (faccio) f. *facere, lucrare*

1509: Item pro faccione et melioracione tympanarum bawngenn ... asp. 13 *De asemenea pentru facerea sau repararea tobelor bawngenn, 13 așpri* Quell. Kronst., I, p. 137 // 1521: Item pra faccione rote molendini, serre et melioracione ... asp. 13 *De asemenea pentru lucrarea sau repararea roții și a lacătului morii, 31 de așpri* Ibidem, I, p. 306.

factor, -oris m. 1. *persoană care face, confecționează, un anumit lucru, făcător, meșteșugar* 2. *făptuitor* 3. (jur.) *împuternicit, mandatar*

1. 1520: Item factori horologiorum de Segeswar, magistro Georgio, ad rationem horologii faciendi ... flor. 20 *De asemenea meșteșugarului de orologii din Sighișoara, meșterul Gheorghe, pentru confecționarea orologiului, 20 de florini* Quell. Kronst., I, p. 253 // 1520: Item Gallo, factor smigmati, quod fuit cum litteris in Alba ... pro salario flor. 1 asp. 10 *De asemenea lui Gall, făcătorul de săpun care a fost la Alba cu o scisoare, ca salariu 1 florin și 10 așpri* Ibidem, I, p. 266.

2. <1208-1235>: Interdico tibi, o homo, ... ut si de hac re culpabilis es, aut fecisti ... aut propter actam culpam denominatam sciens factoribus invisti ut ecclesiam non introeas *dacă ești vinovat din acest lucru, ai făcut ... sau ai ajutat cu știința făptuitorilor la săvârșirea zisei vine ... îți interzic ție, omule, de a intra în biserică ...* Reg. Var., p. 151.

3. 1309: magistrum Johannem ... constituimus et ordinamus et dominum Bertoldum ... actores, factores et nuncios speciales ... in causis civilibus vel criminalibus quas habemus *instituim și rânduiim ... pe magistrul Ioan ... și pe domnul Bertold ... ca apărători, împuterniciți și trimiși speciali ... în pricinile civile și penale pe care le avem* Ub., I, p. 243.

factum, -i n. 1. *faptă* 2. (jur.) *pricină, proces* 3. *fapt* a) <în expr.> **in facto** cu privire la, în ceea ce privește b) <în expr.> **ipso facto** prin însuși acest fapt c) <în expr.> **de facto** de fapt d) <în expr.> **eo facto** prin acest fapt

1. 1344: pro aliis iniuriis et factis contrariosis ecclesie illatis ... *pentru alte nedreptăți și fapte potrivnice săvârșite împotriva bisericii* Ub., II, p. 22.

2. 1387: quod ipse iudicationes factum ecclesiasticum seu testamentarium tangere dignosceretur ... *că acele judecăți, după cum se știe, țin de pricini bisericesti sau testamentare* DRH-C, XVII, p. 245 // 1404: super factis et negociis in eadem civitate Koloswar actis seu exortis ... testimonium aliquid facere valeat atque possit *să poată să depună mărturie în legătură cu pricinile sau treburile pornite și începute în acel oraș* Cluj Ub., III, p. 349.

3a. 1351: Universe eciam cause in facto possessionum mote ... in tercio termino terminentur și toate pricinile pornite ... *cu privire la moșii să fie terminate ... la al treilea soroc/termen* DRH-C, X, p. 92 // 1386: quod causam quam Johannes, filius Georgii de Chamakaz ... in facto potencie movere habebat coram nobis ... duximus prorogandam *că pricina pe care Ioan, fiul lui Gheorghe de Ciomocoș a înaintat-o înaintea noastră ... cu privire la o silnicie ... am hotărât să o amânăm* DRH-C, XVII, p. 58 // 1458: in facto electionis ... iudicis et iuratorum ... maxime controversiones ... mote et exorte fecissent *au iscat și au pornit mari neînțelegeri ... cu privire la alegerea judeului și a juraților* Ub., V, p. 3.

3b. 1382: tunc <idem Nicolaus> ... in capitali sententia convinceretur ipso facto ... *atunci <acel Nicolae> prin însuși acest fapt să fie osândit la pedeapsa cu moartea ...* DRH-C, XVI, p. 153.

3c. <1374-1375>: Item villam Kerezthes, alio nomine Fankal, <habemus>, sed istam tenet nunc episcopus de facto *De asemenea <avem> satul Kereztehes, cu alt nume Fankal, dar acum, pe acesta îl stăpânește de fapt episcopul* DRH-C, XIV, p. 698.

3d. 1377: quod nisi infra terminus ad hoc assignatus redimerent, extunc ... penam duplii ... *incurrerent eo facto ... că, dacă nu o vor răscumpăra înainte de sorocul hotărât pentru aceasta ... atunci*

să cadă prin acest fapt sub pedeapsa plății îndoite DRH-C, XV, p. 316 // 1383: et pro eo facto eosdem ... captivare fecimus și, pentru acest fapt, am pus ca aceștia ... să fie prinși ... Ibidem, XVI, p. 406.

facultas, -atis f. 1. *posibilitate, putință, putere* 2. (jur.) *drept* 3. *știință, disciplină* 4. *avere, avuție*

1. 1327: priori provinciali fratrum ordinis predicatorum in Ungaria ... plenam et liberam concessimus per nostras litteras facultatem am dat prin scrisoarea noastră ... priorului provincial al fraților predicatori din Ungaria ... putere deplină și liberă DRH-D, I, p. 39 // <1374-1375>: exceptis inquilinis suis vulgariter seller dictis, qui iuxta facultatem eorum per se taxantur ... în afară de incivilinii lor, numiți în vorbirea obișnuită jeleri, ce își pun darea ei înșiși, după putința lor DRH-C, XIV, p. 700.

2. 1351: nobiles homines sine heredes decedentes ... ad ista facienda nullam penitus habebant facultatem sed in fratres, proximos ... ipsorum possessiones eorundem ... devolvantur ... oamenii nobili care mor fără urmași ... să nu aibă deloc dreptul de a face aceasta ... ci moșiile lor să treacă asupra fraților lor, rudelor apropiate DRH-C, X, p. 90 // 1384: iudex et cives habeant facultatem prohibendi bona talium mercatorum ... judele și orășenii <jurați> să aibă dreptul de a opri bunurile unor astfel de negustori Ibidem, XVI, p. 485.

3. <1374-1375>: non precludimus viam scholasticis quin ipsi scholares suos per se vel alios ... in philozophicalibus vel aliis facultatibus instruunt ... nu închidem profesorilor drumul ca ei înșiși sau <cu ajutorul> altora să-i învețe pe școlarii lor...filosofia sau alte discipline DRH-C, XIV, p. 725.

4. 1363: Item, idem Dominicus ... postulasset ut de suis rebus et facultatibus omnium servientibus et familiaribus suis unicuique ipsorum iuxta suum servitium et meritum mercedem persolvat de asemenea, acel Dominic a cerut ... ca din bunurile și averea sa să plătească tuturor servitorilor și familiilor săi, fiecăruia după slujba și vrednicia sa, plata cuvenită DRH-C, XII, p. 149.

fagus, -i f. *fag*

1223: Meta ... ascendit ... usque fagos que dicuntur Nogeibik Hotarul ... urcă ... până la fagii cărora li se spune Nogeibik Ub., I, p. 28 // 1364: deinde oblique reflectendo ad unam silvam fagi perrexissent ... după aceea, cotind-o pieziș, au mers mai departe la o pădure de fagi DRH-C, XII, p. 211.

falange, -arum v. **phalange**

falcastrum, -i n. 1. *coasă* 2. <ca unitate de măsură> *fânaț care poate fi cosit de un coasă într-o zi/pe parcursul unei zile*

1. 1379: viginti duos boves cum quatuor curribus nec non triginta falcastra ... abstulisset a luat douăzeci și doi de boi împreună cu patru care și treizeci de coase ... DRH-C, XV, p. 619.

2. 1391: terras arabiles ... ad trecenta aratra et prata ac fenilia ad sexaginta falcastra ... regalis mensura ... estimassent au prețuit, după măsura regală, pământurile de arătură ... la trei sute de pluguri, iar luncile sau fânețele, la cât pot cosi șaizeci de coșai într-o zi Ortway, Temes, I, p. 206.

falcatio, -nis f. *cosire* (acțiunea de a cosi)

1379: quo viso Andreas ... officialis de Geled, falcatores ipsius feni a falcacione eiusdem arrestassent văzând acestea, Andrei, oficialul din Geled, i-a oprit pe coșai de la cosirea aceluia fân DRH-C, XV, p. 590.

falcator, -is m. *coșar*

1379: quo viso Andreas ... officialis de Geled, falcatores ipsius feni a falcacione eiusdem arrestassent văzând acestea, Andrei, oficialul din Geled, i-a oprit pe coșai de la cosirea aceluia fân

DRH-C, XV, p. 590 // 1379: iidemque hospites nostri cum eorum falcatoribus ad ... prata et fenilia accessissent *și acei oaspeți ai noștri au ajuns împreună cu cosașii lor la ... fânețe sau lunic* ... Ibidem, p. 619.

falco, -are a cosi

1379: in suo fenili inter metas dicte civitatis ... existenti, fenum falcari mandasset *a poruncit să se cosească fânul de pe fâneața sa aflată între hotarele zisului oraș* ... DRH-C, XV, p. 590.

falleratus, -a, -um adj. *netrebnic, -ă, nemernic, -ă*

1387: qui quidem infideles nostri ... cum eorum fallerata non modica caterva adversus ipsas reginales maiestates tendentes ... ac ipsarum nonnullos fideles et asseclas ... decollassent ... *când acești necredincioși ai noștri ... năpustindu-se cu gloata lor nemernică, destul de numeroasă, ... împotriva maiestăților lor, reginele, ... au omorât, tăindu-le capul, pe unii credincioși și însoțitori* DRH-C, XVII, p. 121.

falsarius, -ii m. *falsificator*

1297: Excommunicamus qui ... furtive et per saltum ordines recipientes falsarios *fi excomunicăm ca falsificatori ... pe cei ce primesc ordinele pe ascuns sau sărind <treptele ierarhice>* Sinod 1279, p. 196 // 1382: pro ablacione rerum et bonorum ipsius Jonannis, falsarii, iuxta decretum ... domini regis ... *receptarum pentru luarea lucrurilor și bunurilor aceluia Ioan, falsificatorul, ridicate ... potrivit decretului ... domnului rege* ... DRH-C, XVI, p. 259.

falsificatio, -onis f. *falsificare, înșelăciune*

1383: pretactas litteras ... in facto possessione Tyburchteleke ... absque diminuatione et ... falsificatione aliquali, suas esse ... *pomenitele scrisori ... în legătură cu moșia Tyburchteleke ... fără vreo scădere ... sau falsificare ... sunt ale sale* DRH-H, XVI, p. 289.

falsitas, -atis f. 1. *înșelăciune, înșelătorie* 2. *minciună* 3. <în expr.> **vitium falsitatis** (jur.) *viciul falsității* 4. <în expr.> **testimonium falsitatis** *mărturie mincinoasă*

1. <1208-1235>: ut omni demonum falsitate procul remota, fidelibus tuis veritas veri iudicii tui manifesta fiat ... *pentru ca, alungându-se departe orice înșelăciune a diavolilor, să se arate credincioșilor tăi adevărul dreptei tale judecăți* Reg. Var., p. 146 // 1412: tam in facto assignacione pannorum quam eciam salium diversas iniurias et falsitates ... *intulissent au provocat felurite vătămări și înșelătorii atât în ceea ce privește statornicirea <prețurilor> postavurilor cât și a sării* Ub., III, p. 537.

2. <1208-1235>: Ut iusticie non dominetur iniquitas, sed subdetur nunc et semper falsitas veritati tue *Să nu fie stăpânită dreptatea de nedreptate ci, acum și întotdeauna, munciuna să se supună adevărului tău* Reg. Var., p. 149.

3. 1214: Tunc adversarii obiecerunt ei vitium falsitatis, dicentes ipsum falsum esse pristaldum *Atunci, potrivit i-a au opus viciul falsității, zicând că dânsul este pristav fals* Reg. Var., p. 188 (nr. 97/323).

4. 1279: Excommunicamus ... qui ad distringendum matrimonium scienter deponunt testimonium falsitatis *fi excomunicăm ... pe cei care depun cu bună știință mărturie mincinoasă ... pentru destrămarea unei căsătorii* Sinod 1279, p. 196.

falx, -cis f. *seceră*

1387: unum birum quod vulgo (!) „guba” dicitur et unam falcem et unum pecudem ... potencialioter recipere fecissent ... *au pus să se ia cu sila un suman care în limba vorbită se numește „guba”, o seceră și o vîță* ... DRH-C, XVII, p. 185 // 1526: plurimi essent mercatores ... qui falces, secures, binnes ... importarent *ar fi mulți negustori ... care ar importa ... seceri, securi și bărzi* Quell. Kronst., IX, p. 143 // <1527-1537>: ... falce vulgo „eyn sengs” ... *seceră numită în limba vorbită „eyn sengs”* Ibidem, II, p. 481.

fama, -ae f. 1. *faimă*, renume 2. *zvon*

1. 1225: Dolemus quotiens audimus te aliquid facere quod fame tue obviet et saluti *Ne doare, de câte ori auzim că faci ceva ce aduce vătămare faimei și mântuirii tale* DRH-D, I, p. 10 // 1458: centum persone fidedigne et bone fame ... ambarum partium ... elligantur *să fie aleși ... din ambele părți ... o sută de oameni vrednici de crezare și cu faimă bună* Ub., VI, p. 2.

2. 1309: prout de predictis est et fuit in regno Ungarie publica vox et fama inter ... episcopos ... et alios *după cum a umblat vorba tuturor despre acestea în regatul Ungariei și mai dăinuiește zvonul printre ... episcopi ... și alții* Ub., I, p. 254.

famatoria, -ae f. *scrisoare doveditoare a renumelui*

1486: Primo, si qui in consorcio ipsius ceche ingredere voluerit ... pro informatione sue artis satis facere famatoria ... teneatur *În primul rând, cine dorește să intre în comunitatea acestei bresle ... acela este dator să înfățișeze o scrisoare doveditoare a renumelui privind <priceperea> lui în meșteșug* Ub., VII, p. 417-418.

famatorialis, -e adj. *<scrisoare doveditoare> a renumelui*

1479: Primo, quilibet magistrorum in czecham nostram veniens sit idoneus et ... litteras famatoriales exhibere teneatur *În primul rând, oricare dintre meșteri care vine în breasla noastră trebuie să fie vrednic și ... să arate scrisoarea doveditoare a bunului renume* Ub., VII, p. 223.

familia, -ae f. 1. *familie* (persoane înrudite, libere sau dependente din punct de vedere juridic)

2. *familie* (totalitatea persoanelor înrudite, sau nu, aflate sub autoritatea unui *pater familias/familiae*)
3. *familie slujitoare* (totalitatea slujitorilor, *familiares*, care deservesc o persoană laică sau ecleziastică) 4. *<în expr.> familia domestica oameni de casă, slugi, servitori*

1. <cca. 1169>: Prefatus autem prepositus registravit familias a sancto rege Ladislai eidem monasterio traditas *Iar sus-numitul prepozit a înscris familiile ce i-au fost date mănăstirii de către Sfântul rege Ladislau* DIR-C, veac XI-XIII, vol. I, p. 357 // 1250: quia possent <Thartari> familias suas ac animalia ... ibidem aptius quam alibi collocare *deoarece aici <tătarii> și-ar fi putut așeza mai bine decât în altă parte familiile lor și animalele* Hurmuzaki-Densușianu, I/1, p. 261.

2. 1520: ut magistri sutores qui ... cutes dealbare ad usum proprium per se possunt, eciam alia familia, puta uxoribus, puellis seu ancillis suis, atque aprodianis ... uti possint atque valeant ... *ca meșterii cizmari care ... pot să albească piei în folosul propriu să aibă voie și să poată folosi <pentru aceasta> și pe alții din familie, anume pe soții, copilele și slujnicele lor și pe ucenici* ... Jakab, Kol. okl., I, p. 351.

3. 1279: Filii autem sive filie predictorum <sacerdotum> in familia sive in famulatu ... maioris ecclesie redigantur eciam teneantur *Iar fiii și ficele sus-zișilor <sacerdoți> să fie datori să îi aducă în familia slujitoare sau în slujba ... bisericii mai mari* Sinod 1279, p. 166 // <1374-1375>: nec non oblaciones que per episcopum et eius familiam in vigilia festi Epiphaniarum ad crucem ... offeruntur ... eo modo dividenda esse statuimus *am hotărât să fie împărțite în același fel ... și ofrandele oferite la cruce de către episcop și familia sa slujitoare în ajunul sărbătorii Botezului Domnului* DRH-C, XIV, p. 706.

4. 1351: tunc idem <plebanus> convictus sive reus ... cum tota sua familia domestica vel inquilina suspendatur ecclesie ab ingressu ... *atunci acel <pleban> dovedit ca vinovat, sau pârât, ... să fie oprit de a intra în biserică împreună cu slugile sau locuitorii din casa sa* DRH-C, X, p. 69 // 1474: Qui ... unacum coniugibus, liberis et familia domestica ad dictam civitatem nostram habitaturi advenerit *Cei ce vor veni să locuiască în zisul nostru oraș ... împreună cu soțiile, copiii și servitorii lor* Ub., VII, p. 10.

familiaris, -is m. *familiar* (slujitor de încredere, apropiat, al unei persoane fizice sau juridice)

1256: quod fructus et proventus omnium possessionum predictarum ... per duos familiares ... ad hoc deputaverint, colligantur *că roadele și veniturile tuturor moșiilor mai sus-zise ... să fie strânse de doi familiari ... pe care îi vor trimite pentru aceasta* DIR-C, veac XIII, vol. 2, p. 496 // 1351:

Nos conventus monasterii ... de Promonthorio Waradiensi ... nostrum hominem, videlicet Thomam, familiarem domus nostre ... pro testimonio transmissimus *Noi, conventul mănăstirii ... din Dealul Orăzii ... am trimis ca om de mărturie ... pe omul nostru, adică pe Toma, familiarul casei noastre* DRH-C, X, p. 17 // 1363: Item, idem Dominicus ... postulasset ut de suis rebus et facultatibus omnium servientibus et familiaribus suis unicuique ipsorum iuxta suum servicium et meritum mercedem persolvat *De asemenea, acel Dominic a cerut ... ca din bunurile și averea sa să plătească tuturor servitorilor și familiarilor săi, fiecăruia după slujba și vrednicia sa, plata cuvenită* Ibidem, XII, p. 149 // 1373: Dicunt nobis magistri Balk, Drag et Johannes, filii condam Zaz voyuode, aule nostre familiares quod ... *Ne spun nouă magiștri Balc, Drag și Ioan, fiii răposatului Sas, voievodul, familiari ai curții noastre că ...* Ibidem, XIV, p. 394 // 1382: homines eciam et familiares suos in domo suo residentes ... *iar pe oamenii și familiarii săi, care locuiesc în casa sa ...* Ibidem, XVI, p. 215 // 1384: Voluntas domine nostra regine est ut cum omnibus gentibus et familiaribus vestris ad bellum eatis *Voința doamnei noastre, regina, este ca să porniți la război cu toți ostașii și familiarii voștri* Ibidem, XVI, p. 547 // 1384: quod vos iobagiones suos et familiares impossessionatos ... in suis possessionibus residentes, in vestri medio iudicaris ... *că voi judecați în mijlocul vostru ... pe iobagii săi și pe familiarii fără moșii ... așezați pe moșiile sale* Ibidem, XVI, p. 482 // 1520: Item cuidam familiari, Miklosch, ad Fogaras in certis negotiis misso, expense et salarium, asp. 26 *De asemenea, unui familiar, Miklosch, trimis la Făgăraș pentru anumite treburi, 26 de aspri pentru cheltuieli și salariu* Quell. Kronst., I, p. 290.

familiaritas, -atis f. instituția familiarității; statutul (sau demnitatea) de familiar al unei persoane

<1319>: Nos, magister Bech ... magistro Michaeli ... quatenus visis presentibus ad nostram familiaritatem accedatis ... nos promittimus ... unam villam ... conferre *Noi, magistrul Bech ... magistrului Mihail, văzând <scrisoarea> de față, vă promitem vouă că alăturându-vă ca familiar al nostru vă vom da ... un sat* DIR-C, veac XIV, vol. 1, p. 417.

familiarius, -ii m. sinonim mai rar întâlnit pentru **familiaris**

famosus, -a, -um adj. cu bun renume

1467: in ipsa fraternitatem et zecham recipi possit ... nisi idoneus, honestus et famosus *nu poate să fie primit în fraternitate și breaslă dacă nu <este> vrednic, cinstit și cu bun renume* Ub., VI, p. 291.

famula, -ae f. servitoare, slujnică

1526: Item calceos famule, asp. 6 *De asemenea pentru încălțăminte slujitoarei, 6 aspri* Quell. Kronst., II, p. 13.

famulatio, -onis f. slujire

1331: domino suo Karolo ... regi ... magister Thomas, comes de Bystricia, inclinacionem cum perpetue fidelitatis famulacione ... *stăpânului său ... Carol, regele, ... magistrul Toma, comite de Bistrița, închinare cu slujirea unei credințe veșnice* Ub., I, p. 445.

famulatus, -us m. slujbă, slujire

1288: idem Petru comes ... nobis fidelissimos impendit famulatus ... *acel comite Petru ... ne-a adus slujire cu cea mai mare credință ...* DRH-D, I, p. 34 // 1373: quod quia magistri ... nobis et sancte nostre corone famulatus multiplices ... exhibuerunt ... nos duximus annuendum ... *că deoarece magiștri ... ne-au adus nouă și sfintei noastre coroane ... multe slujbe ... am hotărât să încuviințăm ...* DRH-C, XIV, p. 410.

famulo, -are (sau **famulor, -ari**) *a sluji* (unei persoane sau lui Dumnezeu)

1351: ut ... ipsi regnicole nostre nobis fidelius possint famulari ... *ca ... acei locuitori ai regatului nostru să ne poată sluji cu și mai mare credință* ... DRH-C, X, p. 91 // 1364: et aliis canonicis in ecclesia dei iugiter famulantibus regi sempiterno ... *și ceilalți canonici slujind neconținut în biserica domnului, regelui veșnic* Ibidem, XII, p. 341 // 1507: quicunque hominum ... id artificii studere ... voluerit ... suoque magistro ... per tres annos integros, cum omni obediencia, famulari teneatur ... *orice om ... care ar vrea să învețe acest meșteșug ... este dator să slujească cu toată supunerea ... timp de trei ani meșterului său* ... Jakab, Kol. okl., I, p. 312.

famulus, -i m. 1. *slujitor* 2. *slujitor al lui Dumnezeu (cleric)* 3. *calfă*

1. 1329: Nicolaus et Ladislaus dicti Vos ... proposuerunt eo modo quod ipsis famulis Douse wayuode existentibus, comes Deseu ... ipsorum propriam equatiam ... recepisset ... *Nicolae și Ladislau ziși Vos ... au spus în acest fel că pe când erau slujitori ai voievodului Doja, comitele Deseu ... a luat o herghelie a lor* ... DIR-C, veac XIV, vol. 2, p. 398 // 1342: Annuimus ... ut universi nobiles iobagiones et famulos ipsorum impossessionatos in eorum possessionibus commorantes ipsimet iudicandi habeant facultatem *Încuviințăm ca toți nobilii să poată să judece ei înșiși pe iobagii și slujitorii lor fără pământ, așezați pe moșiile lor* Ibidem, vol. 4, p. 601 // 1361: Stephanus ... eo tempore quo fuisset famulus et procurator legitimus ... magistri Nicolai ... *Ștefan, pe când era slujitor și împuternicit legiuit ... al magistrului Nicolae* ... DRH-C, XII, p. 7 // 1371: Ladislaus de Zakachy ... famulus domini nostro archiepiscopi ... *Ladislau de Zakachy, slujitorul domnului nostru arhiepiscop* ... Ibidem, XIV, p. 27 // 1382: Michael, filius Thome, famulus et nuncius monialium de claustrum sancte Anne in civitate Waradiensi ... *significare curavit ... Mihail, slujitorul și trimisul călugărițelor din claustrul Sfintei Ana din orașul Oradea ... s-a îngrijit să ne facă cunoscut* ... Ibidem, XVI, p. 231 // 1521: Item famulo custodis porte Corporis Christi pro certis laboribus ... asp. 4 *De asemenea slujitorului paznic al porții Corpus Christi, 4 aspri ... pentru anumite munci* Quell. Kronst., I, p. 315.

2. <1208–1235>: Deus Abraam, deus Ysac ... dignare exaudire nos, famulos tuos, orantes ad te pro benedictione huius ferri *Dumnezeul lui Avram, Dumnezeul lui Isac ... binevoiește a ne asculta pe noi, slujitorii tăi, care ne rugăm către tine pentru binecuvântarea acestui fier* Reg. Var., p. 146.

3. 1512: Neuter magistrorum preter unum famulum, pretio conductum, et adolescentem discipulum tenere audeat *Nici unul dintre meșteri să nu îndrăznească să țină afară de o calfă cu salariul plătit, și un tânăr ucenic* ... Jakab, Kol. okl., I, p. 324 // 1516: Nulli ... magistrorum ac famulorum liceat hanc paginam nostre admissionis infringere vel ausu temerario contraire *Nici unuia dintre meșteri și nici uneia dintre calfe nu i se permite să nesocotească această scrisoare <dată> cu încuviințarea noastră, sau, cu o cutezătoare îndrăzneală, să i se împotrivescă* Ibidem, I, p. 343.

farcimen, -minis n. *cârnaț, caltaboș* etc.

1512: Item pro cepis, sale et „kym” ad farcimina illarum scrofarum ... asp. 2 *De asemenea pentru cepe, sare și chimen <necesare> la cârnații (sau caltaboșii) din acele scoafe ... <s-au dat> 2 aspri* Quell. Kronst., I, p. 91 // 1536: Item ... misso dono Lazaro Kwn coliridas, unam costam vulgo „repp”, 2 farcimina ... asp. 24 *De asemenea s-au trimis în dar lui Lazăr Kwn prăjituri, o coastă <de porc> numită în limba obișnuită „repp”, doi cârnați <pentru> 24 de aspri* Ibidem, II, p. 465.

farina, -ae f. *făină*

<1374–1375>: Habemus communiter ... molendinum quod Almas dicitur ... duarum rotharum, unius piloterii et alterius ad farinam ... *Avem în comun ... o moară ce se numește Almas ... cu două roți, una pentru piuă și alta pentru făină* DRH-C, XIV, p. 705 // 1535: Eidem Iacobi pistori pro farina in culinam domini wayuode, asp. 6 *Aceluiași Iacob, brutarul, 6 aspri pentru făina <necesară> în bucătăria domnului voievod* Quell. Kronst., II, p. 414.

fassio, -onis f. (jur.) *mărturie, declarație, depoziție*

1377: quia idem Johannes ... in etate tenera ... nullam fassionem possessionariam et rerum de lege regni facere potuisset deoarece acel Ioan ... *de vârsă tânără, nu putea ... după legea regatului,*

să depună mărturie cu privire la moșii sau bunuri DRH-C, XV, p. 139 // 1508: quatuor canonici ex nobis ... teneatur in ecclesia capitulari ... per duos menses integros ... inhabitare ubi et universas fassiones, relaciones atque protestaciones nobilium regnicolarum refferi audiant et eas diligenter auscultent patru canonici dintre noi ... sunt datori să locuiască două luni întregi în biserica capitulară ... unde să audieze toate mărturiile, dările de seamă precum și împotrivirile spuse de către nobili, locuitori ai regatului, și să le asculte cu luare aminte ... Bunyitay, Várad püsp., II, p. 210 // 1521: he infrascirpte fassiones testium exminate sunt ... in consistorio Bistriciensis in causa inter ... Praxedem, relictam Stephani ... condam notarii ... ab una, partibus vero ab altera ... Wolfgangum Forster, condam iudicem civitatis ... în consistoriul <orașului> Bistrița ... sunt cercetate depozițiile martorilor, mai jos scrise, în pricina dintre ... Praxeda, văduva lui Ștefan ... fostul notar, pe de o parte ... iar pe de alta, Wolfgang Forster, fostul jude al orașului ... Schuller, Wolfgang Forster, p. 32.

fautor, -is m. apărător, sprijinitor, prieten, susținător (și în sens negativ, de complice)

1208: Simon, filius Zela ... impetiit libertinos Ina et Iovane ... de furto et ipsos dominos eorum fautores et protectores esse furum Simion, fiul lui Zela ... a învinuit de furt pe libertinii Ina și Iovan ... și pe stăpânii lor că sunt apărătorii și ocrotitorii hoților Reg. Var., p. 164, nr. 27 (266) // <1374–1375>: quod nulli omnino hominum, videlicet amicis, fautoribus ... et familiaribus meis in preiudicium iurium decimalium dominorum meorum indebitam relaxationem faciam ... că nu voi face ușurare necuvenită nici unui om, anume prietenilor, sprijinitorilor ... sau familiarilor mei în paguba drepturilor de dijmă ale stăpânilor mei DRH-C, XIV, p. 680 // 1387: nostris infidelibus, fautorum et sequacium ipsorum, similiter nostrorum infidelium immensa congerie ... nesfârșita ceată a necredincioșilor noștri, a complicilor și adepților lor, de asemenea necredincioșii noștri ... Ibidem, XVII, p. 132 // 1463: cum ceteris fratribus, fautoribus et amicis vestris nobis favorosis ... împreună cu ceilalți frați, susținători sau prieteni ai voștri, binevoitori față de noi Jakab, Kol. okl., I, p. 210 // 1520: Ut sutores ipsi coniunctim, vel cum vicinis, vel fautoribus suis ... laborare non audeant, sed solummodo cum familia et in propria officina Ca cizmarii ... să nu îndrăznească să lucreze în comun, sau cu vecinii sau prietenii lor, ci doar cu familia și în propriul atelier Ibidem, I, p. 351.

favor, -is m. bunăvoință, atitudine binevoitoare

1309: quod omnes barones, civitates, comites ... dicti regni deberent eidem Carolo impartiri auxilium, consilium et favorem ... ca toți baronii, orașele, comiții ... să fie datori a-i acorda zisului Carol ajutor, sfat și bunăvoință Ub., I, p. 273 // 1366: supplicationibus fidelium civium nostrorum ... regium favorem inclinantes ... duximus faciendam ... îndreptându-ne cu bunăvoință regească spre cererile credincioșilor noștri orășeni ... am hotărât să facem DRH-C, XIII, p. 216 // 1377: volentes eos quodam regii favoris presidio prosequi favemus quod ... voind a-i răsplăti cu un ajutor oarecare al bunăvoinței noastre regești, îngăduim ca ... Ibidem, XV, p. 344 // <1374–1375>: item quod utilitatem huius ecclesie prefate consilio, favore et auxilio iuxta meum posse procurabo ... de asemenea mă voi îngriji, după putință, spre folosul acestei biserici mai sus-zise, cu sfatul, atitudinea binevoitoare și ajutorul meu Ibidem, XIV, p. 681.

favorosus, -a, -um adj. binevoitor, -are

1463: cum ceteris fratribus, fautoribus et amicis vestris nobis favorosis ... împreună cu ceilalți frați, susținători sau prieteni ai voștri, binevoitori față de noi ... Jakab, Kol. okl., I, p. 210.

felicitas, -tis f. fericire (sens biblic: fericire întru Domnul)

1344: ob spem eterne beatudinis et future felicitatis habende ... totalem porcionem eorum possessionariam ... dedissent ... ipsi ecclesie ... în speranța desfătării veșnice și a fericirii de apoi ... au donat ... acelei biserici toată partea lor de moșie ... DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 625.

felix, -icis adj. fericit, -ă (sens biblic: fericit întru Domnul)

1387: usque felix exterminium vite eorundem ... *până la sfârșitul fericit al vieții lor* ... DRH-C, XVII, p. 117 // 1405: privilegiis ... tam per nos quam per predecessores nostros divos reges Hungarie, felicius recordacionum ... concessis privilegiile ... *hărăzite* ... *atât de noi cât și de răposații regi ai Ungariei, de fericită aducere aminte* ... Jakab, Kol. okl., I, p. 133.

femina, -ae f. 1. *femeie, parte femeiască* 2. <în expr.> **femina sanctimonialis** *călugăriță*

1. 1279: Sed matrimonium inter marem et feminam facit licitum coitum *dar căsătoria între (o parte) bărbătească și una femeiască face legiuită împerecherea* ... Sinod 1279, p. 209 // 1397: Expresse in iure est prohibitum quod nullus sacerdos, feminas, de quibus est suspicio secum in domo teneat propria ... *Este interzis în chip lămurit prin lege ca nici un preot să nu țină cu sine în casa proprie, femei despre care există vreo bănuială* ... Ub., III, p. 197.

2. 1371: quod quandam vineam ... ad scitum sanctimonialium feminarum ... in claustro sancte Anne degentium ... a Jacobi sclavo comparavit ... *că a dobândit o vie ... cu știrea călugărițelor ... din claustrul Sfintei Ana, de la Iacob slavul* ... DRH-C, XIV, p. 75.

fenestra, -ae f. 1. *fereastră* 2. <în expr.> **magister fenestrarum** *ferstrar, meșter de geamuri, ferestre*

1. 1316: primo a fenestra sanctuarii ecclesie beate Margarethe ... in eadem possessione fundate ... incipiendo progreditur versus partem orientalem, *începând, mai întâi, de la fereastră sanctuarului bisericii Sfintei Margareta ... fondată pe numita moșie* ... <hotarul> o ia spre răsărit ... Karolyi, I, p. 45 // 1520: pro lignis quercinis eidem persolutis ad fenestras camerarium piscium, asp. 40 *s-au plătit aceluiași pentru lemnul de stejar <necesar> la ferestrele prăvăliei/magaziei de pești, 40 de aspri* Quell. Kronst., I, p. 253 // 1525: Item vendidimus plumbum ad pretorium vitreas fenestras preparandum ... flor. 3 *De asemenea am vândut la casa sfatului plumb de 3 florini pentru lucrarea/fabricarea ferestrelor din sticlă (vitraliilor)* Ibidem, I, p. 596.

2. 1520: in persona ... trium artificiorum magistrorum, puta pictorum, mensatorum et fenestrarum de vitrariorum, unam cheham ... tenendam ... constitutiones ipsorum ... nobis presentare curaverunt ... *s-au îngrijit să ne înfățișeze ... în numele celor trei meșteșuguri, adică al pictorilor, tâmplarilor, meșterilor de vitralii, ce țin de o singură breaslă ... constituțiile lor* Quell. Hermannst., II, p. 265.

fenestrale, -is n. *fereastră* sau *toc/cadru de fereastră*

1513: Item a Valentino Schirmer varia fenestralia pro flor. 10 *de asemenea <datoria> de 10 florini de la Valentin Schirmer pentru diferite <lucrări la> ferestre/sau tocuri de ferestre* Quell. Kronst., I, p. 201.

fenetale, -is n. *fânaț*

1357: fenum ipsius magistri ... in fenetali in possessione Bolugianusteleke vocate ... succidi ... et percepi incessanter faceret *pune întruna să se taie ... și să se strângă fânul aceluia magistru* ... *de pe fânațul din moșia numită Bolugianusteleke* DRH-C, XI, p. 172.

fenetum, -i n. *fânaț, fâneță*

1319: prescriptas terras ... cum omnibus eorum utilitatibus, sylvis (!), fenetis, pratis et piscinis ... predicto magistro Chanadino et suis fratribus ... restituissent *le-au dat înapoi ... sus-pomenitele pământuri ... cu toate foloasele lor, cu păduri, fânețe, pășuni și heleșteie* ... sus-zisului magistru Chanadin și fraților lui Ortway, Temes, I, p. 18 // 1382: fena falcata et congregata ... in fenetis ... omnino cremare procurassent ... in preiudicium eorundem monialium *au pus să fie ars în întregime ... fânul cosit și strâns ... de pe fânețe ... spre paguba acelor călugărițe* DRH-C, XVI, p. 231.

fenile, -is I. (sb. n.) *fânaț* II. (adj.). *pentru fânaț*

I. 1221: Micula ... et alii de villa Thazar traxerunt in causam Obulganum ... pro fenili Micula și alții din satul Thazar au tras în judecată pe Obulgan ... pentru fânaț Reg. Var., p. 271 nr. 314 (365) // 1363: ac magnam particulam terre et prata dicte possessionis Kuesd et unum fenile ... occupassent et perarari ac defalcari fecissent au pus să fie ocupată o mare bucată de pământ și pășunile zisei moșii Kuesd și un fânaț ... și să se arare și să se cosească ... DRH-C, XII, p. 154 // 1398: ac quedam prata eiusdem possessionis Embel vocate seu fenilia falcassent et fena falcata seu gramina asportassent au cosit pășunile sau fînațele acelei moșii numite Embel și au dus cu ei fânul sau iarba cosită Karolyi, I, p. 488.

II. Item illis qui in prato fenili obstruxerunt calles ... asp. 40 De asemenea celor care au blocat potecile/căile în lunca pentru fânaț/pășunat, 40 de aspri Quell. Kronst., I, p. 244.

fenisecium, -is (foenisecium) n. *cosire, acțiunea de a cosi*

<1527–1537>: exposita ... ad fenisecium vulgo czw dem hay machen cheltuieli pentru cosire în limba obișnuită czu dem hay machen Quell. Kronst., II, p. 481 // 1534: pro fena et gramine et foenisecibus in prato gramen defalcantibus ... flor. 4 ... pentru fân și iarbă, pentru cosiri și tăierea ierbii din luncă, 4 florini Quell. Kronst., II, p. 351.

fenum, -i (foenum) n. *fân*

1075: statui ut fenum secent abbati cumulonem colligant am hotărât să taie fânul abatelui, să-l adune în clăi DIR-C, veac XI-XIII, vol. I, p. 355 // 1368: a defalcacione ... predicti prati et deduccione feni eiusdem prati prohibuissent ... i-au oprit ... de la tăierea/cosirea acelei lunci ... și ducerea fânului din acea luncă DRH-C, XIII, p. 556 // 1379: in suo fenili inter metas dicte sue civitatis Orodensis existent, fenum falcari mandassent a poruncit să se cosească/taie fânul de pe fânațul său aflat între hotarele orașului său, Arad Ibidem, XV, p. 590.

fera, -ae f. *fiară sălbatică, sălbăticiune*

1369: nullus nostrorum concivium ... pelles ovium ... aliorum animalium domesticum ... ac cuiuslibet generis ferarum numero centenario minus ... emendi debeat nici un orășean de-al nostru ... nu trebuie să cumpere ... un număr de mai puțin de o sută de piei de oaie ... sau alte animale domestice ... sau de orice fel de fiară sălbatică DRH-C, XIII, p. 584.

ferculum, -i n. (fel de) *mâncare, alimente*

1397: Primo ut ibidem sex tantum fercula et non ultra apponentur propter crapulam temporalem evitandam Mai întâi, ca tot acolo <la masă> să se pună numai șase feluri de mâncare, și nu mai mult, ca să ne ferim de îmbuibarea cea lumească Ub., III, p. 200 // 1475: et magistros honoretur cum uno prandio ita ut ad unamquamquem mensam ... tria offerat fercula, iuxta suam possibilitatem și să îi cinstească pe meșteri cu un prânz, astfel ca la fiecare masă ... să ofere trei feluri de mâncare, după putința lui Ibidem, VII, p. 66.

feria, -ae (feriae, -arum) f. 1. zi de sărbătoare 2. zilele secerișului sau ale culesului viilor, în care procesele de judecată se suspendă 3. însoțit de un număr cardinal, desemnează zilele săptămânii, cu excepția celei dintâi, respectiv duminică, și a celei de a șaptea, respectiv sâmbăta, care sunt denumite cu numele lor: 3a. **feria prima duminică** (foarte rar); 3b. **feria secunda luni**; 3c. **feria tertia marți**; 3d. **feria quarta miercuri**; 3e. **feria quinta joi**; 3f. **feria sexta vineri**

1. <1374–1375>: ut noster scholasticus quolibet die anni, diebus cantui deputatis et feriis solemnibus ... exceptis ... de mane legat grammaticalia ... ca învățătorul nostru, în fiecare zi din an, în afară de zilele rânduite pentru cântare și de zilele solemne ... să citească de dimineață <regulile> de gramatică ... DRH-C, XIV, p. 725.

2. <1374–1375>: Renunciamus nos ... litis contestacioni ... feriis messium, vindemiarum ... apelacioni ... et generaliter omni alii iure canonico et civili statuto Noi renunțăm ... la pricina

judecății ... la zilele secerișului și ale culesului viilor ... la apel ... și în general la oricare altele prevăzute de dreptul canonic și civil ... Ibidem, XIV, p. 692.

3a. <1374–1375>: *beatus rex Ladislaus ... migravit ad dominum anno domini ... quarto Kalendas augusti, feria prima, cuius corpus in suo monasterio Waradini ... veneratur ... fericitul rege Ladislau ... a răposat întru Domnul în anul Domnului ... a patra zi înainte de calendele lui august, duminică, trupul lui fiind venerat în catedrala sa din Oradea Ibidem, XIV, p. 685.*

3b. 1285: *super assercione sua ... feria secunda, videlicet in festo beati Barnabe apostoli, coram comite Nicolao ... prestarent sacramentum să depună jurământul asupra spuselor sale ... în fața comitelui Nicolae ... luni, adică la sărbătoarea Fericitului apostol Barnaba ... Ub., I, p. 149.*

3c. 1358: *Datum ... tercia feria proxima ante festum Nativitatis beati Johannis baptiste dat ... în marșea dinaintea sărbătorii Nașterii Fericitului Ioan Botezătorul DRH-C, XI, p. 294.*

3d. 1371: *Datum feria quarta proxima post festum beati Andree apostoli Dat în miercurea de după sărbătoarea Fericitului apostol Andrei Ibidem, XIV, p. 98.*

3e. 1375: *Datum feria quinta proxima post festum beati Jacobi apostoli Dat în joia de după sărbătoarea Fericitului apostol Iacob Ibidem, XIV, p. 576.*

3f. 1215: *Somu veniens in sexta feria eiusdem septimane, dixit, non stare se iudicio prefati iudicis in causa ista Somu, venind în vinerea acelei săptămâni, a spus că nu se supune judecății pomenitului judecător în această cauză/pricină Reg. Var., p. 202, nr. 136 (285) // 1379: Datum ... feria sexta proxima ante dominicam Ramispalmarum ... Dat ... în vinerea de dinainte de duminica Floriilor RH-C, XV, p. 544.*

ferina, -ae f. *fiară sălbatică (vânat)*

<1291-1292>: *Item de omnibus hereditariis de aurifodinis ... ac aliis montium, piscium, capturis ferinarum ... usibus ... medietatem ... debent libere possidere De asemenea din toate <bunurile de> moștenire, din minele de aur ... și din alte foloase ale munților, precum captura din pești, fiare sălbatice ... trebuie să stăpânească liber, jumătate Ub., I, p. 204.*

ferinus, -a, -um adj. *de animal sălbatic*

1534: *Item ... cui missi in culinam carnes bubales ... 26 gallinas ... carnes ferinas, pisces recentes ... fact flor. 12 De asemenea, în bucătăria căruia ... am trimis carne de vită ... 26 de găini ... carne de sălbăticiuni, pești proaspeți ... care au făcut 12 florini Quell. Kronst., II, p. 360.*

ferramentatio, -onis f. *ferecare, întărire cu fier a unui obiect*

1520: *Item fabro pro ferramentatione rote prefate <ad molendinum> ... flor. 2 De asemenea, fierarului, 2 florini pentru ferecarea sus-pomenitei roți <la moară> Quell. Kronst., I, p. 239.*

ferramentum, -i (ferreamentum) n. *obiecte, piese din fier*

1494: *pro reformatione currus provincialim cum duobus rotis novis et aliis ferramentis ... flor. 4 ... pentru refacearea căruței provinciei, cu două roți noi și alte piese din fie, 4 florini Rechn. Hermannst., I, p. 168 // 1506: Paolo, fabro, pro reparacione certorum ferreamentorum ad molam in Tolmach factorum ... den 60 lui Pavel, fieraru, pentru repararea unor piese din fier la moara din Tâlmăciu ... 60 de dinari Ibidem, I, p. 432 // 1526: ne quispiam mercatorum huiusmodi arma vel ferramenta ... ad nundinas sive fora hebdomedalia importare ... presumat nu cumva vreunul dintre negustori ... să îndrăznească să aducă la târgurile anuale sau săptămânale ... astfel de arme sau obiecte din fier Quell. Kronst., IX, p. 144.*

ferratio, -nis f. *prelucrarea pietrei pentru a fi îmbinată (cu alta), fasonare*

1494: *Item magistro Bernhardo pro ferratione lapidum pro turri ecclesie Cibiniensis ad Enyed misso flor. 6 De asemenea, magistrului Bernhard trimis la Aiud pentru prelucrarea pietrelor pentru turnul bisericii din Sibiu, 6 florini Rechn. Hermannst., I, p. 177.*

ferreus, -a, -um adj. 1. *de/din fier* 2. <în expr.> **globus ferreis ghiulea**

1. 1362: non modica multitudine ipsorum, loicys, pancerys, galeys, ferreis cerotecys induti ... ad predictum monasterium seu claustrum ... iruendo o mare mulțime de-ai lor îmbrăcați în platoșe, zale și coifuri, mănuși de fier ... năvălind ... asupra zisei mănăstirii sau a claustrului DRH-C, XII, p. 115 // 1414: cum duobus clavis ferreis affixit in valvis sive portis ecclesie parochialis ... in Medyes a fost închis în biserică parohială ... din Mediaș, cu două chei de fier de la ușile sau porțile <bisericii> Ub., III, p. 603 // 1521: Item Schopel Simon pro uno ferreo „lad” ad turrim suam ubi est decimator ... asp. 3 De asemenea lui Scopel Simon, 3 așpri pentru o ladă din fier, în turnul lui, unde este strângător de dijme Quell. Kronst., I, p. 306.

2. 1522: Item pro globis ferreis ad bombardas ... flor. 140 De asemenea <s-au dat> 140 de florini pentru ghiulele <necesare> la bombarde Quell. Kronst., I, p. 399.

ferrum, -i n. 1. *fier* (minereu și materie primă) 2. *obiect, unealtă sau armă din fier* 3. <în expr.> **ferrum candens** *fier roșu sau înroșit, încins* (obiect folosit în procesele de judecată pentru probarea vinovăției sau nevinovăției celui inculpat)

1. 1351: Si vero aliquē minere auri vel argenti, cupri, ferri, vel alie fodine in possessionibus nobilium invenirentur, absque competenti concambio non auferantur Iar dacă pe moșiile nobililor s-ar descoperi unele minereuri de aur sau argint, de aramă, de fier sau altfel de mine, să nu le fie luate fără un schimb potrivit DRH-C, X, p. 92 // 1395: nec non castrum ipsorum Kwesd vocatum ... simulcum villis et montanis ferris ad ipsum castrum spectantibus ... precum și cetatea lor numită Kwesd ... împreună cu satele și minele de fier ce țin de acea cetate DRH-D, I, p. 132 // 1454: egregio Stoika ... duo milia sagittas ... duas centenas aut masa ferri ... pro conservacione civitatis nostre Kyliā ... <să dați> distinsului Stoika ... pentru apărarea orașului nostru Chilia ... două mii de săgeți ... și două mâji sau lingouri de fier DRH-D, I, p. 439-440 // 1525: Item viginti peciis ferri „mettel” flor. 2 De asemenea douăzeci de bucăți de fier „mettel”, 2 florini Quell. Kronst., I, p. 624.

2. 1295: ut privatis ipsis qui ferro necare didicerunt pastores et ministros ... iure presentandi ... astfel că, lipsindu-i pe ei, care s-au învățat să omoare cu armă de fier pe preoții sau păstorii lor ... de dreptul de a propune <preoți> Ub., I, p. 200.

3. 1213: Quos Katapanus, Agriensis episcopus ... discutiens ad candentis feri iudicium ... missit Waradinum ... Pe care, cercetându-i ... Katapanus, episcopul de Agria, i-a trimis ... la Oradea ... pentru judecata cu fierul roșu Reg. Var., p. 158, nr. 8 (378) // 1215: Tecus portato ferro, combustus est Purtând fierul, Tecus s-a ars Ibidem, p. 198, nr. 126 (275) // 1215: Mulier portato ferro, iustificata est Purtând fierul, femeia și-a dovedit nevinovăția Ibidem, p. 197, nr. 123 (185) // 1215: Andreas renunciavit iudicio ferri candentis, dicens illum esse innocentem Andrei a renunțat la judecata cu fierul înroșit, spunând că acela este nevinovat Ibidem, p. 202, nr. 137 (286).

ferto, -onis m. 1. *fertun* (monedă, ban; o pătrime dintr-o marcă)

1208: Cupes de villa Neueg impetiit convillanum suum ... de tribus fertonibus Cupes din satul Niuved a învinuit pe consăteanul său ... pentru trei fertuni Reg. Var., p. 156, nr. 3 (332) // 1351: fertonem antiquorum banalium sive fertonem argenti ... un fertun în banali vechi sau un fertun de argint DRH-C, X, p. 70 // <1374-1375>: Villarum nostrarum incole huiusmodi census fertonum scilicet terragiorum et munerum solvunt nobis, habita consideratione fundorum suorum ... Locuitorii satelor noastre ne plătesc aceste dări în fertuni, adică din birul pământului și daruri, ținând seama de sesiile lor ... Ibidem, XIV, p. 700 // 1382: Huius ex ratione medium fertonem Cybiniensis ponderis argenti fini, singulis annis ... teneantur administrare Pentru aceasta ... să fie datori a da, în fiecare an ... o jumătate de fertun de argint bun, după greutatea de Sibiu Ibidem, XVI, p. 172 // 1387: item census seu fertones molendinorum omnium silvasque ac terras arabiles ... communiter tenedas ... percipiendas et possidendas ... reliquissent de asemenea, au lăsat să țină ... să strângă ... să stăpânească în comun dările sau fertunii de la toate morile, pădurile și pământurile arabile ... Ibidem, XVI, p. 279.

festivitas, -atis f. *sărbătoare, celebrare, festivitate* (laic și eclesiastic)

1315: Datum in Lyppwa tercio die festivitatis Penthecostes *Dat la Liptó, în a treia zi după sărbătoarea Rusaliilor* Ortway, Temes, I, p. 10 // 1397: Omnibus penitentibus ... qui ad dictas ecclesiam et capellam in singulis suorum patronorum festivitibus ... causa devocionis ... accesserint ... *Tuturor penitenților ... care vor merge din devoțiune la zisa biserică și la zisa capelă ... la fiecare celebrare a patronului acestora* ... Jakab, Kol. okl., I, p. 105 // 1452: in summis festivitibus videlicet Resurreccionis, Ascensionis, Penthecostes, Corporis domini nostri Ihesu Christi et Nativitatis eiusdem decantando missam et vespere *la cele mai mari sărbători, adică de Paști, Înălțarea Domnului, Rusalii, Corpus Christi și Nașterea Domnului nostru Isus Christos să se oficieze misa și <slujba> la vespere* Ub., V, p. 592 // 1488: ... appropinquantibus diebus sive festivitibus in quibus ... iudex et iurati cives dignitate et officia eorum ex consuetudine civitatis Koloswariensis resignare et deponere habebunt ... *în zilele sau festivitățile apropiate <celor> în care ... judele și jurații orașeni lasă și renunță la demnitățile și slujbele lor, potrivit obiceiului orașului Cluj* Jakab, Kol. okl., I, p. 281–282.

festum, -i n. *sărbătoare*

1261: Datum in Zoloch, feria secunda proxima post festum sanctorum Petri et Pauli apostolorum *Dat la Sălacea în luna de după sărbătoarea Sfinților apostoli Petru și Pavel* ... DIR-C, veac XIII, vol. II, p. 499 // 1364: Tandem cum nos ... in festo divisionis apostolorum ... prope villam Zomusfalua pro tribunali sedissemus ... *În sfârșit ... la sărbătoarea Divisio apostolorum când țineam judecată lângă satul Someșeni* DRH-C, XI, p. 287 // 1385: quod ipsi, feria sexta proxima post festum beati Bartholomei apostoli ... ad predictam possessionem Tyburch personaliter accessissent *că ei au mers înșiși la zisa moșie Tyburch în vinerea de după sărbătoarea Sfântului apostol Bartolomeu* Ibidem, XVI, p. 641.

festus, -a, -um adj. *de sărbătoare, sărbătoresc*

1096: Si quis in die festo vendiderit ... ipsi vero penitencie subiaceat *Cel ce va vinde în zi de sărbătoare ... să fie supus penitenței* Leges eccl. I, p. 459.

feudalis, -e adj. *arendat, -ă* (în traducere: în arendă); <în expr.> **feudalis locatio** *arendare* (a unor bunuri eclesiastice)

1385: Nicolaus, abbas monasterii ... magistros Nicolaum ... et Ladislaum ... ratione feudalis conservacione possessionis dicti monasterii, Teser vocata, ... confessus est ... reddidisse ... quitos ac expeditos *Nicolae, abatele mănăstirii ... a spus că a iertat și a lăsat slobozi ... pe magistri Nicolae ... și Ladislau ... cu privire la păstrarea în arendă a moșiei zisei mănăstiri, numite Teser* DRH-C, XVI, p. 589–590 // 1405: Volentes de incomoditatibus ... ecclesiarum ... regia liberalitate providere ... universas donaciones seu feudales locaciones quarumvis possessionum seu prediorum ipsarum ecclesiarum <revocavimus> *Dorind să ne îngrijim, cu dărnicie regească, de neajunsurile ... bisericilor ... am revocat toate daniile și arendările oricăror moșii sau predii ale acelor biserici* Zsigm. okl., II/1, p. 521, nr. 4247.

feudarius, -a, -um adj. *ce ține de arendare, închiriere* (a unor bunuri eclesiastice)

1349: quam possessionem Zabran nominata, in comitatu Orodienſi habitam ... ab ipso capitulo ... sub nomine feudario et censu annuali conservasset *a păstrat moșia numită Zabran, din comitatul Arad, pe care a avut-o de la acel capitlu ... sub formă de arendă <cu plata> unui cens anual* Zichy, II, p. 373.

feudum, -i n. *închiriere, arendare* (a unor bunuri eclesiastice imobile unei persoane, în schimbul unei sume plătite anual)

1217: Idem Honorius ... episcopo Comanorum ut decimas in possessiones laicis a se ... in feudum concessas, ipsi redimere liceat, indulget *Același Honoriu ... îngăduie episcopului cumaniilor să răscumpere pentru sine dijele și posesiile ... date de el în arendă, laicilor* Hurmuzaki-Densușianu, I/1, p. 60 // 1297: quod nulla persona ecclesiastica ... aut secularis ... sub pretextu iuris patronatus quod ... habeat in monasteriis vel ecclesiis nostre ... bona ipsa aut fructus aliquos ... in feudum sive pignus dare ... vel recipere ... *presumat ca nici o persoană eclesiastică ... sau laică ... să nu îndrăznească ... sub pretextul dreptului de patronat ... pe care îl are în mănăstirile sau bisericile noastre ... să dea ... sau să primească în arendă sau ca zălog ... aceste bunuri sau anumite roade ale lor* Sinod 1297, p. 181–182.

fibula, -ae f. *fibulă* (agrafă, cataramă sau copcă metalică pentru veșminte sau harnașament)

1279: Prohibuimus ne prelati ... botones sive fibulas aureas vel argenteas ... in aliquibus suis vestibus deferant ... *Interzicem ca prelații ... să poarte pe vreo haină de-a lor ... nasturi sau fibule de aur sau argint* Sinod 1297, p. 163 // 1515: demptis illis quibus corrigiamenta ipsa aut fibule deaurata ... existerunt ... *cu excepția acelor a căror <articole de> de curelărie, sau fibulele acestora sunt aurite* Quell. Kronst., IX, p. 123 // 1539: fibulis vulgo „heftchyr” ad tegumentum eiusdem currus ... *copcii numite popular „heftchyr” pentru acoperământul aceluia car ...* Ibidem, II, p. 621.

figus, us f. *smochină* (uscată)

1503: Item Tatul de Thargovistia habet figus ligaturas 20, solvit asp. 5 *De asemenea, Tatu din Târgoviște are 20 de legături de smochine, <pentru care> a plătit 2 aspri* Quell. Kronst., I, p. 14 // 1529: figus „kantner” 5 ½ und pondera 2 ... *smochine <în greutate/cantitate> de 5 „kantner” și jumătate și 2 pondere* Ibidem, II, p. 172.

fidedignus, -a, -um adj. *vrednic de crezare, demn de încredere*

1328: Nos ... cum ipso comite Henningo ... homine vestro, ad inquirendum et sciendum in premissis veritatem, hominem nostrum fidedignum, magistrum Bulchu, archidiaconum de Zothmar, misimus pro testimonio *Noi, am trimis ca om de mărturie ... împreună cu comitele Henning, omul vostru, pe omul nostru vrednic de crezare, pe magistrul Bulchu, arhidiaconul de Satu Mare, să cerceteze și să afle adevărul cu privire la cele de mai sus* Ub., I, p. 419 // 1382: Super quo, fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamus quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente ... homo noster ... ab omnibus ... de premissis experiatur veritatem *Drept acea, punem în vedere și poruncim cu tărie credinței voastre să trimiteți ca om de mărturie pe omul vostru vrednic de crezare, de față cu care ... omul nostru ... să afle întregul adevăr ... cu privire la cele de mai sus* DRH-C, XVI, p. 206 // 1458: centum persone fidedigne et bone fame ... ambarum partium ... *eligantur să fie aleși ... din ambele părți ... o sută de oameni demni de încredere și cu faimă bună* Ub., VI, p. 2.

fidefragus, -i m. *cel ce înșeală încrederea* (cuiva)

1467: Item nullus prescriptorum infamatorum sive fidefragorum <i. e. fabri extra zecham existentes> in ipsam fraternitatem et zecham recipi possit aut debeat ... *De asemenea, nici unul dintre mai su-scrișii defăimați și cei ce înșeală încrederea <i.e. fierarii din afara breslei> să nu poată și nu trebuie să fie primit în această fraternitate și breaslă* Ub., VI, p. 291 // 1516: nullus infamatus sive fidefragus in ipsam checham artis pretacte aurifabrilis recipi possit *nici un defăimat sau vreunul care înșeală încrederea <celorlalți> ... nu poate fi primit în această breaslă a pomenitului meșteșug al aurăritului* Jakab, Kol. okl., I, p. 343.

fideicommissarius, -i m. (jur.) *moștenitor fiduciar*

1279: Quod si ... executores ultimarum voluntatem aut heredes vel fideicommissarii eorum qui huiusmodi donaciones, concessiones, legate sive relicta, seu fidei commissi iussa testamentorum in his non curarent ... *Că dacă ... executorii ultimelor dorințe, ori moștenitorii sau moștenitorii*

fiduciari a celor care ar fi făcut astfel de donații, îngăduințe, legate sau lăsăminte, ori lăsăminte ce țin de moștenirea fiduciară ... nu s-ar îngriji să îndeplinească rânduilele testamentare în aceste privințe ... Sinod 1279, p. 198.

fideicommissus, -a, -um adj. (jur.) *ce ține de moștenirea fiduciară*

1279: Quod si ... executores ultimarum voluntatem aut heredes vel fideicommissarii eorum qui huiusmodi donaciones, concessionones, legate sive relictas, seu fidei commissas iussa testamentorum in his non curarent ... *Că dacă ... executorii ultimelor dorințe, ori moștenitorii sau moștenitorii fiduciari a celor care ar fi făcut astfel de donații, îngăduințe, legate sau lăsăminte, ori lăsăminte ce țin de moștenirea fiduciară ... nu s-ar îngriji să îndeplinească rânduilele testamentare în aceste privințe ...* Sinod 1279, p. 198.

fideiussio, -onis f. *chezășie, garanție* (ca mărturie sau în bani)

1214: Vosos impetiit alium convillanum suum, Sumptam nomine, de fideiussone, qui cum ipse negaret, Vingizlou, comes de Zothmar, misit Waradinum, ubi Vosos portato ferro combustus est ... *Vosos a acuzat pe un alt consătean de-al său, numit Sumpta, pentru o chezășie, și deoarece acesta a tăgăduit, Vingizlou, comitele de Satu Mare, l-a trimis la Oradea, unde Vosos, purtând fierul, s-a ars* Reg. Var., p. 185, nr. 91 (317) // 1355: magister Jacobus ... de homicidio quorundam duorum hominum a magistro Gallo ... ad fideiussionem suam exceptorum ... magistro Thome ... *solucionem impendere tenetur satisfaccionem ... magistrul Iacob ... e dator să dea despăgubire bănească ... magistrului Toma ... ca preț al omorului a celor doi oameni, luați pe chezășia sa ... de la magistrul Gal ...* DRH-C, X, p. 330 // 1468: Item magister Thomas fecit fideiussionem pro eisdem, pro floreni auri 16 *De asemenea, magistrul Toma a depus o garanție de 16 florini de aur, pentru aceiași ...* Rechn. Hermannst., I, p. 16.

fideiussor, -oris n. *chezaș, garant*

1214: Miciu ... cum diceret se fideiussorem Rufdonis in vendicione equi, qui furto sublatas esse dicebatur ... *Dursa esse dixit maleficum Miciu ... spunând că este chezașul lui Rufdon la vânzarea unui cal, ce se zicea că a fost furat, ... a mărturisit că răufăcătorul este Dursa ...* Reg. Var., p. 181, nr. 76 (302) // 1383: nos eosdem de ipsa captivitate nostra ad fideiussorem eorundem extradeditimus modo tali ... *noi, i-am lăsat din captivitatea noastră pe aceștia, la chezașul lor ... în acest fel ...* DRH-C, XVI, p. 406.

fideiussorius, -a, -um adj. <în expr.> **cautio fideiussoria** *chezășie, garanție*

1383: et pro eo facto eosdem captivare fecimus et detinere et de ipsa captivitate nostra aliter nisi data sufficienti fideiussoria ipsorum caucione non miserint ... *și pentru acest fapt am pus să fie prinși și ținuți și să nu poată pleca din captivitatea noastră decât dacă ar trimite o garanție îndestulătoare pentru ei* DRH-C, XVI, p. 406 // 1436: quem ... ad docendum rasoriam artem, eidem Petro sub caucione fideiussoria assignaverat ... *pe care ... l-a încredințat sub chezășie aceluia Petru, pentru a învăța meșteșugul tunderii <postavului>* Ub., IV, p. 605.

fidelis, -e adj. 1. *devotat, -ă, credincios, -oasă, de încredere*

1279: Statuimus ut per omnes ecclesias, chrisma, oleum sanctum et eucharistia, sub fidelis custodia clavibus adhibitis, conserventur *Hotărâm ca mirul, uleiul sfânt și euharistia să fie păstrate sub credincioasă pază prin toate bisericile, folosindu-se chei* Sinod 1279, p. 170 // 1372: ... propter sua servicia fidelis ... *pentru credincioasele sale slujbe ...* DRH-C, XIV, p. 127 // <1374–1375>: Quamvis quilibet ad officium notarie capituli nostri electus credatur verisimiliter idoneus et fidelis ... statuimus ... *Deși se știe că cel ales pentru funcția de notar al capitulului nostru este cu adevărat potrivit și de încredere ... hotărâm ...* Ibidem, XIV, p. 694 // 1390: Grata subditorum obsequia grata debent premia reportare ut qui fideles sunt fideliores efficiantur ... *Plăcutele slujbe ale supușilor*

trebuie să aducă recunoscătoare răsplătiri, pentru ca cei ce sunt credincioși să devină și mai credincioși ... Ibidem, XVII, p. 713.

fidelis, -is m. 1. *credincios* (sens feudal, de supus, vasal) 2. (rel.) *credincios*

1. 1248: Nos, Laurencius, vaiuoda Transsiluanus ... fidelibus suis Teutonicis in Winch ... commorantibus ... *Noi, Laurențiu, voievodul Transilvaniei, credincioșilor săi ... care locuiesc în Vinț* ... Ub., I, p. 77 // 1352: Lodovicus ... rex Hungarie ... fidelibus suis conventui sancti Stephani ... de promontorio Waradiensi ... *Ludovic ... rege al Ungariei ... credincioșilor săi, conventului Sfântului Ștefan ... din Dealu Orăzii* DRH-C, X, p. 152 // 1387: Nos, Sigismundus ... rex Hungarie ... memorie commendamus ... quod nobiles viri, Stephanus ... Jacobus ... de Cibinio ... fideles nostri ... *Noi, Sigismund ... rege al Ungariei ... dăm de știre ... că nobilii bărbați, Ștefan ... Iacob ... din Sibiu, credincioșii noștri* ... Ibidem, XVII, p. 253 // 1390: quod fidelis noster dilectus, aule nostre miles, nobilis vir Gregorius de Bethlen ... nobis postulavit că *credinciosul nostru iubit, cavalerul curții noastre, nobilul bărbat, Grigore de Beclean ... ne-a cerut* Ibidem, XVI, p. 767.

2. 1368: ad lumen vere fidei ac unitatem et obedienciam ... Romane ecclesie matris et magistre cunctorum fidelium redierunt ... *s-au întors în lumina adevăratei credințe și la unitatea și supunerea față de ... biserica Romană, mama și învățătoarea tuturor credincioșilor* DRH-C, XIII, p. 531 // 1385: Capitulum ecclesie Transsiluane, omnibus Christi fidelibus, presens scriptum inspecturis ... *Capitulul bisericii Transilvaniei, tuturor credincioșilor întru Christos, care vor vedea scrisoarea de față* ... DRH-C, XVI, p. 609.

fidelitas, -atis f. 1. *credință* 2. *faptă de credință* 3. <în expr.> **fidelitatis opera** *fapte de credință*

1. 1351: inter ceteros nostros fideles ... fidelitate largiflua prefulgere ... *strălucește printre ceilalți credincioși ai noștri ... prin credință nemărginită* ... DRH-C, X, p. 24 // 1383: Super quo, fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamus ... *Drept aceea, poruncim cu tărie credinței voastre* ... Ibidem, XVI, p. 299 // 1384: omnium suffragia cum perpetua fidelitae ... *prinosul tuturor cu credință veșnică* Ibidem, XVI, p. 548.

2. 1366: fidelitates et servicia debita pensacione considerare solebat ... *care obișnuia să țină seama cu cuvenita apreciere de faptele de credință și slujbele <tuturor>* DRH-C, XIII, p. 47 // 1372: propter fidelitates et servicia nobis per eos exhibita ... annuimus eisdem ... *pentru faptele de credință și slujbele pe care ei ni le-au făcut ... le îngăduim acestora* ... Ibidem, XIV, p. 268.

3. 1351: ut ipsos ad similia fidelitatis opera exercenda ... incitemus ca să îi îndemnăm să *săvârșească și alte asemenea fapte de credință* DRH-C, X, p. 89.

fides, -i f. 1. *încredere* 2. *fidelitae, credință* (sens feudal, relația vasal-senior) 3. (rel.) *credință* 4. *promisiune, legământ* 5. (jur.) *mărturie, dovadă*

1. 1282: Nos autem sigillo et litteris predictorum fratrum predicatorum ... plenam fidem seu credenciam adhibentes ... auctorizamus et confirmamus ... *iar, noi, dând deplină credință sau încredere sigiliului și scrisorii sus-zișilor frați predicatori ... garantăm și întărim* ... Ub., I, p. 144.

2. 1366: quos obsequiorum numerositas et devocionis ac fidei sinceritas propensius recommendat ... *pe care nenumăratele lor slujbe, devotamentul și sinceritatea fidelității îi arată a fi vrednici* ... DRH-C, XIII, p. 231 // 1458: Attendentes itaque debite fidei constanciam et ... sincere fidelitatis obsequia que nobis fideles nostri ... exhibuerunt *prin urmare, luând aminte la fidelitatea statornică și la slujbele credinței adevărate* ... *pe care ni le-au arătat credincioșii noștri* ... Ub., VI, p. 16.

3. 1279: Constitutiones edite ... ad revelacionem, fulcimentum ac defensionem fidei catholice ... *Constituțiile date ... pentru reînălțarea, sprijinul și apărarea credinței catolice* ... Sinod 1279, p. 162 // 1368: ad lumen vere fidei ac unitatem et obedienciam ... Romane ecclesie matris et magistre

cunctorum fidelium redierunt ... s-au întors în lumina adevăratei credințe și la unitatea și supunerea față de ... biserica Romană, mama și învățătoarea tuturor credincioșilor DRH-C, XIII, p. 531.

4. 1213: talis facta est inter illos convencio quod Zama ... redderet adversario suo uxorem suam, in fide Ade ... quod nihil mali inferretur mulieri illi ... s-a făcut între ei această învoială ca Zama să dea înapoi adversarului său ... pe soția sa, cu legământul lui Ada ... că nu i se va face nici un rău acelei femei Reg. Var., p. 160, nr. 15 (385) // 1380: obligans se quod ... si premissos articulos ... observare non curaret, extunc fractor fidei in premissis factis esse convinceretur legându-se ca, dacă nu s-ar îngriji ... să respecte articolele de mai sus ... atunci să fie pedepsit ca încălcător al legământului DRH-C, XV, p. 767.

5. 1309: Interrogatus si umquam vidit in tali casu aliquas litteras aliquorum baronum prodici in foro ecclesiastico, quibus fides daretur, dixit se non recordari *Întrebat dacă a văzut vreodată înfățișându-se într-o asemenea pricină, înaintea unui scaun de judecată bisericesc, unele scrisori ale unor baroni <care să aibă putere> de dovadă, a spus că nu își amintește* Ub., I, p. 278.

figulinus, -a, -um adj. 1. din lut 2. <în expr.> **ars figuline** meșteșugul olăritului

1. 1512: Si magistrorum quispiam opera figulina lithargirita falsificaret, utpote amphoras ... talis magister convictus sit in decem libris cere *Dacă vreunul dintre meșteri falsifică cu litargă <oxid de plumb> lucrările din lut, precum amforele ... acel meșter să fie pedepsit <să dea> zece libre de ceară* Jakab, Kol. okl., I, p. 324.

2. 1512: comparuerunt coram nobis ... providi viri artis figuline magistri ... exhibuerunt nobis cedam papiream qua certi articuli ... continebantur ... *înfățișându-se înaintea noastră ... chibzuții bărbați, meșteri ai meșteșugului olăritului ... ne-au arătat un act pe hârtie ... care cuprindea niște articole* ... Ibidem, p. 324.

figulus, -i m. olar (meșter care lucrează cu lut)

1535: Item Joanni figulo pro ollis in cullinam domini wayuode ... asp. 10 *De asemenea lui Ioan, olarul, pentru oalele <necesare> în bucătăria domnului voievod, 10 aspri* Quell. Kronst., II, p. 414 // 1535: Item Joanni figulo pro melioracione fornacis in consistorio, cuidam mercenario eidem iuvanti bibales, asp. 2 *De asemenea lui Ioan, olarul, pentru refacerea sobei din consistoriu și unui lucrător cu ziua care l-a ajutat, bani de băutură, 2 aspri* Ibidem, p. 397.

figura, -ae f. 1. formă, imagine 2. <în expr.> **in figura iudicii** în fața judecății

1. 1279: ut quotiescumque clericos contigerit ... incedere ante altare seu figuram beate virginis aut eciam crucifixi ... inclinent capita sua ... *ca ori de câte ori s-ar întâmpla ca niște clerici să pășească în fața altarului sau a imaginii (icoanei) Sfintei Fecioare, sau chiar a crucifixului ... să încline capetele lor* Sinod 1279, p. 167 // <1374-1375> Oblongum <sigillum> habet figuram imaginis beate virginis sedentis in trono ... et habentem figuram pomi in manu dextra <sigiliul> lunguieș are imaginea cu chipul Sfintei Fecioare șezând pe tron ... și având imaginea globului în mâna dreaptă ... DRH-C, XIV, p. 693.

2. 1383: noveritis ... quod Ladislaus, filius Simonis de Karul ... in figura nostra iudicii comparendo contra Georgio de Chamakaz proposuisset eo modo ... *aflați că Ladislau, fiul lui Simion de Carei, arătându-se în fața judecății noastre ... împotriva lui Gheorghe de Ciomocoș, a spus astfel* ... DRH-C, XVI, p. 351.

filia, -ae f. 1. fiică, fată 2. (ecl.) filie

1. 1219: eodem animo cum Azeno Bulgarie imperatore mediante nostra filia matrimonium celebravimus *din aceeași chibzuință, am sărbătorit căsătoria fiicei noastre cu Asan, împăratul Bulgariei* Hurmuzaki-Densușianu, I/1, p. 67 // 1222: Si quis serviens sine filio decesserit, quartam partem possessionis, filia optineat *Dacă un slujitor (al regelui) va muri fără a lăsa un fiu, fiica va*

dobândi a patra parte din posesii DIR-C, veac XI–XIII, vol. I, p. 376 // 1354: de universis possessionibus ... tam hereditariis quam acquisitiis ... quartam filialem nobilis dominam, filie videlicet eiusdem Laurencii ... de iure eis proveniente, habere deberent *trebuie să aibă ... pătrimea cuvenită fiicei, adică a nobilei doamne, fiica celui Laurențiu ... care le vine lor de drept din toate moșiile ... atât din cele moștenite, cât și din cele dobândite* DRH-C, X, p. 259 // 1378: Cum nos, nobili domine Ursula vocate, filie condam Barthaleus ... hanc graciā specialem duxerimus faciendam quod ipsa in iuribus possessionariis ... avi sui, ex parte matris tamquam verus heres et legitimus succedat *Deoarece noi am hotărât să facem nobilei doamne, numite Ursula, fiica răposatului Barthaleus ... osebita milostivire de a urma ca un adevărat și legiuit moștenitor în drepturile de moștenire ... ale bunicului său din partea mamei* Ibidem, XV, p. 393.

2. 1397: ut ecclesia parochialis sancti Michaelis archangeli in Clusenburg, ac capella sancti Iacobi eius filia ... frequentetur et a Christi fidelibus iugiter venerentur *pentru ca biserica parohială Sfântul arhanghel Mihail din Cluj și capela Sfântul Iacob, filia ei, ... să fie frecventate șienerate necurmat de către credincioșii întru Christos ...* Jakab, Kol. okl., I, p. 105.

filialis, -e adj. 1. *filial, filială* 2. <în expr.> **quarta filialis pătrimea** <cuvenită> fiicei 3. <în expr.> **ecclesia filialis** *biserică filială* (filie)

1. 1298: Item si quis nobilis sine herede masculino ab hac luce decesserit ... tunc ius ratione filialis, filie vel sororis eiusdem decessi, eisdem filiabus et sororibus cum possessione in uno loco et in uno ambitu debent extrudere perpetuo possidendas *De asemenea, dacă vreun nobil se va stinge din această viață fără moștenitor bărbătesc, atunci în temeiul dreptului filial, al fetei sau al surorii celui decedat, trebuie să li se dea acestor fiice sau surori, moșie, într-un singur loc și într-o singură regiune, spre veșnică stăpânire* Hurmuzaki-Densușianu, I/1, p. 539.

2. 1291: Item in possessione nobilium seu Saxonum predictorum non possint introire extraneus, ratione dotis aut ratione quarte filiabus debite *De asemenea, pe moșiile zișilor nobili, sau sași, să nu poată intra vreun străin, în temeiul dotei fiicei, sau al pătrimii <cuvenit> fiicei* Ub., I, p. 174 // 1354: de universis possessionibus ... tam hereditariis quam acquisitiis ... quartam filialem nobilis dominam, filie videlicet eiusdem Laurencii ... de iure eis proveniente, habere deberent *trebuie să aibă ... pătrimea cuvenită fiicei, adică a nobilei doamne, fiica celui Laurențiu ... care le vine lor de drept din toate moșiile ... atât din cele moștenite, cât și din cele dobândite* DRH-C, X, p. 259 // 1380: Dicitur nobis in personis Anthonii, filii, et Elizabeth, filie Thome de Deua quod ipsi ... în dominium quarte partis possessionarie porcionis nobilium de Zenthandreas in eadem habite, pro quarta filiali matris eorum ... vellent introire *Ni se spune în numele lui Anton, fiul, și al Elisabetei, fiica lui Toma de Deva că ei ar vrea să intre ... în stăpânirea unei pătrimi din partea de moșie a nobililor de Sântandrei, avută în aceeași <moșie>, pentru pătrimea fiicei, cuvenită mamei lor* DRH-C, XV, p. 771.

3. 1425: cum filialis ecclesia beate Marie de Pankata ... cuius mater est parochialis ecclesia sancti Laurencii de eadem Pankata ... per plura tempora fuerit desolata ... *deoarece biserica filială a Sfintei Maria din Pâncota ... a căreri mamă este biserica parohială a Sfântului Laurențiu din aceeași Pâncota ... este de mult timp pustie* Juhász, Die Stifte, p. 252.

filius, -i m. 1. *fiu* 2. (rel.) *fiu <spiritual>* 3. <în expr.> **in filios filiorum** *fii fiilor lor* (de fii în fii)

1. 1343: quod causam ... quam Johannes ... contra Karachinum woyuodam ... et duos filios eiusdem ... movit ... relaxamus ... *că iertăm pricina ... pe care a pornit-o Ioan ... împotriva voievodului Crăciun și al celor doi fii ai săi ...* DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 613 // 1372: ut dicta iura possessionaria et hereditaria memorati Georgii, filii Pouka, in eundem Nicolaum, nepotem suum, tamquam filium suum naturalem ... devolverentur *ca zisele drepturi de stăpânire și de moștenire ale pomenitului Gheorghe, fiul lui Pouka, ... să treacă asupra lui Nicolae, nepotul său, întocmai ca asupra fiului său natural ...* DRH-C, XIV, p. 127–128.

2. 1229: Universus Waradiensis ecclesie conventus, universis ecclesie sancte filiis, salutem in salutis auctore *Întreg conventul bisericii din Oradea, tuturor fiilor sfintei biserici, mântuire întru Creatorul mântuirii* Reg. Var., p. 290, nr. 357 (346) // 1377: Dilecto filio, Ladislao Petri, canonico

Transsiluanensi, salutem *Iubitolui fiu, Ladislau al lui Petru, canonic <al bisericii> Transilvaniei, mântuire ...* DRH-C, XV, p. 276.

3. 1511: immo annuimus ... capellam modo premissa sic edificatam, perpetuo et irrevocabiliter in filios filiorum ... fruendam *de asemenea, am îngăduit ... ca acea capelă construită după cum <se arată> mai sus ... să fie folosită pe veci și irevocabil de fiii fiilor lor* Quell. Kronst., IX, p. 100.

filtrinus, -a, -um adj. *de/ din pâslă*

1279: <Cumani> recedent a tabernaculis suis domibus filtrinis et habitabunt ... in villis, more Christianorum <Cumani> *vor renunța la corturile lor, sau la casele din pâslă ... și vor locui în sate după obiceiul creștinilor ...* Hurmuzaki-Densușianu, I/1, p. 426.

filtrum, -i (philtrum) n. *pâslă*

<1374–1375>: idem kenezii ... de more consueto dant ... unum philtrum pro sella et unum caseum ... *de asemenea, cnezii ... după obiceiul statornicit dau ... o pâslă pentru șa și un caș* DRH-C, XIV, p. 700.

filum, -i n. 1. *fir*; <în expr.> **filum ferreum** *fir de fier, sârmă* 2. *fitil*

1. 1528: Item pro ferreo filo (teutonice Drot) ad bombardas ... asp. 7 *De asemenea, pentru sârmă (în germană Drot), la bombarde, 7 așpri* Quell. Kronst., II, p. 56.

2. <1527–1537>: Exposita pro ... filis ad lychnos faciendos *Cheltuieli ... pentru fitile <necesare> la confecționarea lumânărilor (opaițelor)* Ibidem, II, p. 481.

fimatus, -a, -um adj. <pământ> *gunoit, îngurășat cu bălegar*

1361: quasdam possessiones suas ... cum omnibus eorum pertinenciis ... terris, scilicet, arabilibus fimatis et campestribus, silvis, nemoribus ... dedisset ... *a dat ... niște moșii ale sale ... cu toate pertinențele lor ... anume cu pământuri de arătură gunoite și nedesțelenite, păduri, dumbrăvi ...* DRH-C, XII, p. 51.

fimbria, -ae f. *tiv, bordură la haină*

1279: prohibemus ne prelati ... in aliquibus vestibis fimbrias ... seu ornamenta ... de sela aut alia simili materia deferant *interzicem ca prelații ... să poarte ... la vreo haină ... borduri ... sau ornamente ... din mătase sau din alt material asemănător ...* Sinod 1279, p. 163.

fimus, -i (fumus) m. *gunoi, bălegar*

1279: prohibemus ... nec fumus vel immunditie alie in cemeteriis adunentur ... *interzicem ... să se adune bălegar sau alte murdării în cimitire ...* Sinod 1279, p. 179 // 1520: Item pro evectione fimi de domo diversorii (sic) ... quod Celestinus aurifaber fecit, asp. 40 *De asemenea, pentru ridicarea gunoiului de la casa de oaspeți ... făcută de Celestin, aurarul, 40 de așpri* Quell. Kronst., I, p. 270.

financia, -ae f. *bani* (plată în bani)

1405: neque testam seu intimam pro argenti fusione et financia tenere audeat exceptis aurifabris *să nu îndrăznească să țină vas de pământ ars sau intimă (instrument specific) pentru topirea argintului și pentru bani, cu excepția aurarilor* Ub., III, p. 381.

finis, -is m. (f.) 1. *capăt, sfârșit* (spațial și temporal) 2. (jur.) *hotărâre finală, sentință definitivă*

1. 1279: quod archiepiscopi, episcopi ... synodum intrent et in ea devote cum reverencia usque ad finem ... perseverent ... *ca arhiepiscopii, episcopii ... să intre la sinod ... și să rămână la*

acesta cu respectoasă credință până la sfârșit Sinod 1279, p. 170 // 1343: a puerili etate usque finem vite ... din vremea copilăriei și până la sfârșitul vieții DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 612 // 1347: sesio Stephani, filii Andarnuk, in fine platee a parte Arpad ... sesia lui Ștefan, fiul lui Andarnuk, la capătul drumului dinspre Arpășel Ibidem, p. 673.

2. 1343: tunc nos ... absque crastinacione vel ulteriori prorogacione ... finem, iusticia suadente, inter partes predictas imponere deberemus ... atunci, noi ... fără vreo păsuire sau amânare ulterioară ... va trebui, așa cum cere dreptatea, să dăm sentința definitivă DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 609.

fiscus, -i (phiscus) m. trezorerie, vistierie

1397: quod ultra numerum pretaxatum datum et deputatum fuerit fisco capituli cedat că ceea ce a fost dat și trimis peste numărul dinainte stabilit să fie lăsat vistieriei capitulului Ub., III, p. 205 // 1405: et non minus fiscus noster regius gravissima dampna ... perpersi extitissent și nu mai puțin, au adus neconținut pagube grele trezoreriei noastre regale Ibidem, III, p. 361 // 1458: de censu festi sancti Martini ... phisco regio de ipsorum medio provenire debente centum et viginti quinque marcas fini argenti ... recepimus din censul Sfântului Martin ... ce trebuie să se adune de la ei pentru trezoreria regelui ... am primit o sută douăzeci și cinci de mărci din argint fin Ibidem, VI, p. 6.

fistula, -ae f. țevă, tub

1535: Item Stephano seratori qui in fontem consistorii aliud foramen ad fistulam in capisterium euntem paravit ... dedi asp. 12 De asemenea, lui Ștefan lăcătușul, care a reparat o spărtură la țeava de la rezervorul <de apă> al fântânii consistoriului ... i s-au dat 12 aspri Quell. Kronst., II, p. 386 // 1540: ac preparari unam ferream fistulam ad capisterium fontis consistorii și confecționarea unei țevi de fier pentru rezervorul <de apă> al fântânii consistoriului Ibidem, II, p. 694.

fistulator, -is m. suflător (într-un instrument muzical, fluier, flaut)

1520: Item cuidam fistulatori ... asp. 4 De asemenea unui suflător, 4 aspri Quell. Kronst., I, p. 261 // Item dedi fistulatoribus et tubicinibus regie maiestatis bibales flor. 8 De asemenea s-au dat 8 florini, ca bani de băutură, suflătorilor și trompetiștilor maiestății regale Ibidem, II, p. 591.

flabellum, -i n. evantai

1502: Item duo flabella pro sex florenis si paratum invenientis existere, per familiarem nostrum ... quam citto intromittere velitis De asemenea, să trimiteți cât mai repede puteți, prin familiarul nostru ... două evantaie de șase florini, dacă le găsiți gata făcute Quell. Kronst., IX, p. 79.

flagellum, -i (flagelum) m. bici

1297: acerbitates egritudinum quasi flagella patris ... cum gaudio sustinentes suportând cu bucurie cruzimea suferințelor ca pe niște bice ale Tatălui Sinod 1297, p. 204 // 1520: Item pro corrigiis flagellorum ... asp. 5 De asemenea pentru curelele bicelor, 5 aspri Quell. Kronst., I, p. 281.

Flandrenses, -ium m. flandrenzi

1192-1196: prepositus diceret generaliter omnes Flandrenses ecclesie sue fuisse suppositos prepozitul a spus că, în mod general, toți flandrenzii au fost supuși bisericii sale Ub., I, p. 2.

flaneus, -a, -um adj. (țesătură, stofă) din lână

1500: Item Latczko de Rybnyg adportavit ... tella flanea simplex 13, flor. 3 De asemenea Lațko din Râmnic a adus 13 <bucăți> de stofă din lână, <în valoare de> 3 florini Rech. Hermannst., I, p. 276 // 1515: recepte sunt ... quedam merces: tecture lecti rubee et flanee, pecie 10 au fost poprite ... niște mărfuri: ... 10 valuri de stofă din lână roșie pentru acoperământul patului Quell. Kronst., I, p. 209.

flatio, -onis (flacio) f. *topire a metalelor*

1522: Item organiste pro flacione seu fusione 7 centenariorum plumbi globorum ad bombardas „Hacken” ... flor.1 asp. 42 *De asemenea organistului pentru topirea sau turnarea a șapte sute de gloanțe de plumb pentru arcebuzele „hacken”, un florin și 42 de aspri* Quell. Kronst. I, p. 396.

flumen, -inis n. *râu, apă curgătoare*

<1256>: <meta> venit iuxta flumen Crysii ad locum qui Lopuhuslaz vocatur <hotarul> ... vine lângă râul Criș la locul numit Lopuhuslaz DIR-C, veac XIII, vol. II, p. 492 // 1362: <meta> ... cadit in aliud flumen, Merus vocatum ... <hotarul> ... ajunge la un alt râu, numit Mureș ... DRH-C, XII, p. 107.

fluvius, -ii m. *râu*

1075: super fluvium qui nuncupatur Crys ... *pe râul ce se numește Criș* ... DIR-C, veac XI-XIII, vol. I, p. 355 // 1353: ipsi quartam partem possessionis eorum, Nadas vocate ... usque ad rywulum (!) que cadit in fluvium Nadas ... dedissent ei ... *au dat ... a patra parte din moșia lor numită Nădășelu ... până la pârâul ce se varsă în râul Nădăș* DRH-H, X, p. 231 // 1380: iuxta fluvium Crasna duas metas terreas ... ostendissent *au arătat două movile de hotar lângă râul numit Crasna* DRH-C, XV, p. 741.

focaria, -ae f. 1. *bucătăreasă* 2. *concubină, Țiitoare*

1. 1522: Item focarie pro salario, flor. 6 asp. 25 *De asemenea, bucătăresei, ca salar, 6 florini și 25 de aspri* Quell. Kronst., I, p. 468.

2. 1343: clerici manifeste fornicarii et publice focarias tenentes ... iuris communis sint suspensi ... *clericii desfrânați învederați și care au Țiitoare în văzul tuturor ... să fie suspendați potrivit dreptului comun* Ub., II, p. 14 // 1397: cum de suspectis loquimur personis, non solum de focariis, sed de qualibet alia persona intelligitur, que nostram possint offendere famam *când vorbim despre persoane nedemne de încredere, înțelegem nu numai Țiitoarele, ci oricare altă persoană care poate să ne atingă bunul renume* Ibidem, III, p. 198.

fodina, -ae f. 1. *mină* (pentru metale), *baie* 2. *groapă*

1. 1344: ut si ipse fodine auri aut argenti possent inveniri ... extunc eosdem libertate nobilium regni nostri in quorum possessionibus montana habentur, permitteremus pacifice gaudere *că, dacă aceștia ar găsi asemenea mine de aur sau argint ... atunci să îngăduim ca ei să se bucure în pace de libertățile nobililor regatului nostru pe moșiile cărora se află băi* DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 629 // 1351: Si vero aliqui minere auri vel argenti, cupri, ferri, vel alie fodine in possessionibus nobilium invenirentur absque competenti concambio non auferantur *iar dacă pe moșiile nobililor s-ar descoperi unele minereuri de aur, sau argint, cupru, fier, sau alte mine, să nu le fie luate fără un scimb potrivit* DRH-C, X, p. 92.

2. 1418: ac in dicta possessione Zadna ... fodinam lapidum cimenti ... *precum și în zisa moșie Zadna ... o groapă pentru/cu pietre de var* Mihalyi, p. 223.

fodula, -ae f. *cahlă de sobă, teracotă*

1524: Item pro fodulis fornacem meliorandam ... asp. 4 *de asemenea pentru teracotele <necesare> la repararea cuptorului, 4 aspri* Quell. Kronst., I, p. 588 // <1527-1537>: Item pro vectura fodularum ad fornacem in arce ... asp. 7 *De asemenea, pentru transportul teracotelor <necesare> la cuptorul din cetate, 7 aspri* Ibidem, II, p. 488 // 1537: Ioanni figulo quod fornacem consistorii melioravit ac unam fodulam imposuit ... asp. 12 *Lui Ioan, olarul, pentru că a refăcut soba din consistoriu și a pus o cahlă, 12 aspri* Ibidem, II, p. 529.

follis, -is m. 1. *foale, burduf* (de suflat pentru instrumente sau de aprins focul) 2. *Burduf* (piele pentru păstrarea produselor lactate)

1. <cca 1400>: Item pro una cute ad folles organi ... 19 den. De asemenea pentru o piele <neceasară> la burduful orgi, 19 dinari Rechn. Hermannst., I, p. 7.

2. 1522: Item de uno folli vulgo „temmel” ... asp. 1½ De asemenea pentru un burduf numit în vorbirea obișnuită „temmel”, 1 aspru și jumătate Quell. Kronst., I, p. 467 // 1526: Item eodem die pro uno folle „brinsa” ... flor. 1 asp. 9 De asemenea, în aceeași zi, pentru un burduf de brânză, 1 florin și 9 aspri Ibidem, I, p. 690 // 1526: Item pro uno folle vulgo orda ... asp. 46 De asemenea pentru un burduf numit în vorbirea obișnuită „de urdă”, 46 de aspri Ibidem, I, p. 691.

fomes, -inis m. (fig.) *imbold, pornire, ațătare*

1368: ad sopiendam litem et discordie fomitem ... spre a potoli pricina și imboldul neînțelegerii DRH-C, XIII, p. 461 // 1381: deinceps omnis fomes, invidie, ire, rixe et odio de medio ipsorum penitus evelleretur ... să fie îndepărtate cu totul, din mijlocul lor, ațătarea, pizma, mânia, gâlceava și ura ... Ibidem, XVI, p. 75.

fons, -ntis m. 1. *izvor* 2. (fig.) *izvor, origine* 3. *baptisteriu* 4. *fântână*

1. 1352: rectam dimidietatem porcionariam ... ab uno fonte incipiens (!) ... pignori obligassent ... au zălogit ... dreapta jumătate a părții de moșie ... ce începe de la un izvor DRH-C, X, p. 170 // 1383: usque quendam rivulum de quodam fonte progredientem et ipsam villam Genethe in longitudinem percurrentem ... până la un pârau care pornește de la un izvor și străbate, în lungime, satul Ghenetea ... Ibidem, XVI, p. 307.

2. 1238: Quanto regalis excellentie sublimitas a deo misericordiarum fonte plus accepisse dinoscitur ... tanto ... exercere debet Cu cât se cunoaște că înălțimea măreției regale a primit mai mult din izvorul milostivirilor lui Dumnezeu ... cu atât ... trebuie să dea ... Ub., I, p. 67.

3. 1279: Ad elevandum puerum de fonte tres tantum recipiantur patrini Pentru ridicarea copilului din baptisteriu să fie primiți doar trei nași Sinod 1279, p. 201.

4. 1520: Item pro una urna ad fontem in forro ... asp. 8 De asemenea pentru o găleată <de scos apa> din fântâna din piață, 8 aspri Quell. Kronst., I, p. 237 // 1535: Item Stephano seratori qui in fontem consistorii aliud foramen ad fistulam in capisterium euntem paravit ... dedi asp. 12 De asemenea, lui Ștafan lăcătușul, care a reparat o spărtură la țeava de la rezervorul <de apă> al fântânii consistoriului ... i s-au dat 12 aspri Quell. Kronst., II, p. 386.

foramen, -inis n. *gaură, spărtură, fisură*

1520: Item muratoribus ... pro obstruccionem foraminis ubi aqua influent civitatem ... circa portam Corporis Christi ... 1 flor. 18 asp. De asemenea zidarilor care au astupat spărturile <din zid> pe unde apa intra în oraș ... lângă poarta Corpus Christi, 1 florin și 18 aspri Quell. Kronst., I, p. 244 // 1535: Item Stephano seratori qui in fontem consistorii aliud foramen ad fistulam in capisterium euntem paravit ... dedi asp. 12 De asemenea, lui Ștafan lăcătușul, care a reparat o spărtură la țeava de la rezervorul <de apă> al fântânii consistoriului ... i s-au dat 12 aspri Quell. Kronst., II, p. 386.

forensis, -e adj. *străin, -ă*

1458: mandamus quatenus ... nullus vestrum vina extranea et forensia in dictam civitatem nostram Coloswar ... introducere et importare debeat poruncim ca nici unul dintre voi să nu aducă și să importe vinuri din afară sau străine în zisul nostru oraș Cluj Ub., VI, p. 37.

forensis, -is m. 1. *străin* 2. *negustor, neguțător străin* 3. <în expr.> **homo forensis** *negustor străin*

1. <1374-1375>: ad minus sex canonici ... litteras indigenarum et forensium ... in sacristia ecclesie nostre sigillare cel puțin șase canonici ... să pecetluiască în sacristia noastră ... scrisorile localnicilor și ale străinilor DRH-C, XIV, p. 693.

2. 1346: itaque cunctos mercatores et forenses assecuramus ... ut ad dictum forum in predicta villa ... Karul vocata ... libere veniant et secure vă încredințăm așadar ... pe toți negustorii și neguțătorii străini ... să veniți liber și fără grijă ... la numitul târg din zisul sat ... numit Carei ... Karolyi, I, p. 167 // 1376: ... annuimus ut in die fori tam forenses sive advene, quam eciam civitatenses, pannos cum petiis et eciam ulnis libere vendicioni exponant îngăduim ca în zilele de târg, atât negustorii străinii, sau cei veniți din altă parte, cât și orășenii să expună spre liberă vânzare postavuri cu bucata și chiar cu cotul DRH-C, XV, p. 15.

3. 1353: Vos ... universos et quoslibet mercatores et alios forenses homines cum rebus mercimonialibus procedentes, assecuramus ... pe voi toți și pe oricare negustori și pe oricare neguțători străini, care umblați cu mărfuri, vă încredințăm ... DRH-C, X, p. 226 // 1427: ... vos universos mercatores, institores, pannicidas, aliosque quosvis homine forenses scilicet atque viatores affidamus ... vă încredințăm pe voi toți negustorii, vânzătorii <la tarabă>, negustorii de postav, și pe oricare alții, adică neguțători străini sau călători ... Ub., IV, p. 135.

forma, -ar f. 1. formă 2. matriță 3. fel, chip, modalitate 4. (jur.) regulă, rânduială 5. <în expr.> **forma veborum** cuprins, conținut 6. <în expr.> **forma divisionis** împărțeață, diviziune

1. 1279: si autem infirmus ... sub magna forma corpus domini recipere non possit, sub minima forma scindatur et in callice commixtum cum modico vinum ... iar dacă bolnavul ... nu ar putea să primească Trupul lui Christos în forma mare, atunci să fie rupt în forma cea mai mică și amestecat în potir cu puțin vin ... Sinod 1279, p. 209 // <1374-1375>: Habebamus olim unicum sigillum forme oblonge ... Odinioară aveam un singur sigiliu de formă lunguiață DRH-C, XIV, p. 692 // 1384: easdem litteras privilegiales in formam litterarum nostrarum privilegialium ... consignari fecimus ... am pus să se întocmească ... acea scrisoare privilegială ... sub formă de/că scrisoare privilegială a noastră Ibidem, XVI, p. 445.

2. 1521: Item pro formis laterum ... asp. 16 De asemenea pentru matrițele <necesare> cărămizilor, 16 aspri Quell. Kronst., I, p. 302.

3. 1309: diem quoque citacions huiusmodo et formam et quidquid inde feceritis ... nobis per vestras litteratas ... rescripturi ... ziua chemării și felul <în care s-a făcut> aceasta, precum și tot ce veți face pe urmă ... să ni le scrieți în scrisoarea voastră Ub., I, p. 241.

4. 1279: a qua <excomunicacione> ... per diocesanos episcopos, secundum formam ecclesie, possint absolvi de care <excomunicare> ... să poată fi dezlegați, după rânduiala bisericii, de către episcopii diecezeni Sinod 1279, p. 175 // 1291: Et cum idem Zoloch iuxta formam iudicii ... se sexto ... iurare debuisset ... taliter inter ipsos extitisset ordinatum Și deoarece acel Zoloch, după regula judecării ... ar fi trebuit să jure cu încă cinci ... au căzut la învoială între ei astfel ... DIR-C, veac XIII, vol. II, p. 505.

5. 1458: universas litteras ... sub quacumque forma verborum emanatas ... toate scrisorile ... emise ... cu orice cuprins ... Ub., VI, p. 3.

6. 1335: possessiones suas similiter sibi ex forma divisionis olim habite devolutas moșiile sale, ce i-au revenit dintr-o împărțeață făcută odinioară Bánffy, I, p. 82.

formagium, -i n. caș, brânză

1512: Item pro uno formagio ... flor. 1 De asemenea pentru un caș, 1 florin Quell. Kronst., I, p. 173.

formatio, -onis f. alcătuire, formare

1407: ex ignorantia scriptorum incongrua formacione ... tenorem eiusem registri in meliorem formam transcribi ... fecissent au pus să fie transcris într-un fel mai bun cuprinsul acestui înscris, care din neștiința scribitorilor <avea> o alcătuire nepotrivită Ub., III, p. 426 // 1520: Item pro

formacione unius rote ad molendinum ... flor. 2 *De asemenea pentru alcătuirea/facerea unei roți la moară, 2 florini* Quell. Kronst., I, p. 239.

fornarius, -ii m. brutar

1343: Capitulum ecclesie Waradiensis ... volumus pervenire quod ... relictas Stephani sellipari ... Ferench vero fornarius seu pistor ... coram nobis personaliter constituti ... *Capitulul bisericii de Oradea ... voim să facem cunoscut ... că înfățișându-se înșiși înaintea noastră ... văduva lui Ștefan șelarul ... Ferench brutarul sau pitarul ...* DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 610.

fornax, -cis f. 1. cuptor, sobă 2. cuptor de var

1. <1208-1235>: ut sicut olim supramemorati pueri de succensa fornace illesi tua dextera liberati *asa precum, odinioară, prin dreapta ta sus-pomeniții copii au fost scoși nevătămați din cuptorul aprins ...* Reg. Var., p. 150 // 1376: quod iamdicti cives et hospites nostri ... molendinum, casas, fornaces, balnea ... edificari facientes ... conservandi habeant potestatem *ca ades pomeniții orășeni și oaspeții ai noștri ... care își construiesc moară, adăposturi, cuptoare, băi ... să poată să le păstreze ...* DRH-C, XV, p. 15 // 1520: Item pro fornace domus lupanaris ... asp. 35 *De asemenea pentru soba din lupanar, 35 aspri* Quell. Kronst., I, p. 227 // 1520: Item pro una fornace ibidem <in balnea stuba> ubi viri se vestibus exuunt flor. 1 asp. 5 *De asemenea pentru o sobă în același loc (la baie), unde bărbații se dezbracă, 1 florin și 5 aspri* Ibidem, I, p. 251.

2. 1348: de qua ... <meta> descendit ad fornacem cementi ... *de la care ... <hotarul> coboară la cuptorul de var ...* DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 682 // <cca 1400>: Registrum expositarum propter structuras et combustionem fornacis cymenti *Registrul cheltuielilor făcute pentru construirea și arderea cuptorului de var* Rech. Hermannst., I, p. 4.

fornicarius, -a, -um adj. desfrânat, -ă

1343: clerici manifeste fornicarii et publice focarias tenentes ... iuris communis sint suspensi ... *clericii desfrânați înveterați și care au țiitoare în văzul tuturor ... să fie suspendați potrivit dreptului comun* Ub., II, p. 14 // 1413: ut universi presbyteri capellarii (!) ... videantur ... quod laudabilis sit fame, bone conversacionis non fornicarius neque lusor *să se vadă ... că toți preoții capelani ... să aibă un renume vrednic de laudă, o bună purtare, să nu fie nici desfrânați și nici jucători <de noroc>* Ub., III, p. 585.

fornicator, -is m. desfrânat

1343: si quis curator maxime sic repertus fuerit publicus fornicator ... et vitam suam non emendaverit ... sit excommunicatus *dacă acel păstor <sufletesc> va fi găsit astfel ca cel mai mare desfrânat cunoscut/public ... și nu își va corecta viața ... să fie excomunicat* Ub., II, p. 14.

forpex, -icis f. foarfece

1520: Item pro uno reservaculo litterarum et forpice ad atramentarium in pretorio ... asp. 7 *De asemenea pentru <o cutie> de păstrat scrisorile, și foarfece, precum și călimară, în casa sfatului, 7 aspri* Quell. Kronst., I, p. 272.

forratura, -ae (foratura) f. blană care ornează hainele

1279: prohibuimus ne prelati ... vel ... canonici ... sub mantelis vel cappis pro foratura vestes ... nisi ... esent in pellibus agninis, vulpinis ... deferant *interzicem ca prelații ... sau canonicii ... să poarte sub mantii sau cape blană pentru ornat veșmintele ... decât dacă ... ar fi din piei de miel, vulpe* Sinod 1279, p. 163.

fortalitium, -i (fortalicium) n. 1. întăritură, fortificație

1309: quia Theutonici de partibus illis destruxerunt tures et fortalicia quorundam nobilium *deoarece teutonii din acele părți au distrus turnurile și fortificațiile unor nobili* Ub., I, p. 277 // 1405: eandem civitatem nostram Koloswar ... murisque, turribus ... fossatis et aliis fortaliis ... fortificare dispositam *am hotărât ca orașul nostru Cluj ... să fie fortificat ... cu ziduri, turnuri, șanțuri de apărare și alte întărituri* Ibidem, III, p. 347 // 1526: Item ... 3 plaustra <lapillorum> ad fortalicium porte Petri *De asemenea ... 3 care <cu pietre> pentru întărirea porții <Sfântul> Petru* Quell. Kronst., I, p. 653.

fortificatio, -onis (fortificacio) f. *fortificare, întărire cu zid*

1387: Et ut prefati cives nostri plenarie municioni, fortificationi et circumvallacioni dicte civitatis nostri eo fervencius animentur *Și pentru ca pomeniții noștri orașeni ... să fie mai însufleșiți ... la apărarea, fortificarea și împrejmuirea <cu ziduri> a zisului nostru oraș ...* Ub., II, p. 616 // 1405: curarunt nostre maiestatis supplicantes ... ut ipsis ... dicteque civitatis fortificationi, tuicioni et conservacioni regium remedium adhibere dignaremur *s-au îngrijit să ceară maiestății noastre ... să binevoim a le arăta ajutorul regesc ... lor ... și pentru fortificarea, apărarea și păzirea zisului oraș* Ibidem, III, p. 347.

fortuna, -ae f. 1. *soartă, destin* 2. *nenorocire* (rar); <la pl. și sens de avere, bogăție>

1. 1288: consideratis fidelitatis et serviciorum meritis Petri comitis que nobis ... in diversis casibus fortune fideliter exhibuit et impendit ... *luând aminte la faptele de credință și vrednicia slujbelor comitelui Petru ... pe care ... ni le-a adus și săvârșit cu credință în schimbătoarele întâmplări ale soartei ...* DRH-D, I, p. 34 // 1387: idem Nicolaus ... suam personam fortune casibus ... viriliter exponendo ... *Acel Nicolae ... și-a încredințat ființa sa ... cu bărbăție întâmplărilor soartei* DRH-C, XVII, p. 131.

2. 1309: Ceterum super huiusmodi timore, predicti sacerdotes malentes se ponere ad fortunam ... procuratores ... dictorum capitulorum constituerunt *Apoi, datorită acestei îngrijorări, sus-numiții preoți, preferând să înfrunte nenorocirea ... au rânduit împuterniciți ai ziselor capitluri* Ub., I, p. 252.

forum, -i n. 1. *târg* (loc unde se comercializează produse, animale etc.) 2. *pieță* (loc întins și deschis într-o localitate, așezare) 3. *scaun de judecată*

1. 1351: ad villam Batur, die videlicet fori, ubi concursus multorum hominum forum faciencium extitisset, accedendo ... *mergând în satul Batur ... în ziua de târg, când se întâlnesc mulți oameni pentru a face târg ...* DRH-C, X, p. 18 // 1353: forum liberum singulis ebdomadis singulis ferris quartis ... celebrandum ... duximus concedendam *am îngăduit să se țină ... târg liber în fiecare săptămână, în fiecare zi de miercuri* Ibidem, X, p. 226 // 1353: nundinas seu congregacionem generalem ac forum annualem ... in dicta civitate nostra celebrari ... duximus perpetuo concedendum ... *am hotărât să îngăduim pe veci ... să se țină în zisul nostru oraș ... bălci <anual>, iar maroc și târg anual ...* Ibidem, X, p. 206 // 1384: litteratorie petieramus ... in tribus foris comprovincialibus ... nostram in presenciam publice ... faceret proclamari *am cerut în scris ... să <il> vestească public în trei târguri din același ținut <pentru a veni> în fața noastră* Ibidem, XVI, p. 457.

2. 1520: Item pro purgacione fori seu circini ... flor. 7 asp. 40 *De asemenea pentru curățirea pieței sau a <piețetei> rotunde, 7 florini și 40 de aspri* Quell. Kronst., I, p. 264 // 1520: Item pro una urna ad fontem in fori ... asp. 8 *De asemenea pentru o găleată <de scos apa> la fântâna din piață, 8 aspri* Ibidem, I, p. 237.

3. 1309: Interrogatus si umquam vidit in tali casu aliquas litteras aliquorum baronum produci in foro ecclesiastico quibus fides daretur, dixit se non recordari *Întrebat dacă a văzut vreodată înfățișându-se într-o asemenea pricină, înaintea unui scaun de judecă eclesiastic, unele scrisori ale unor baroni <care să aibă putere> de dovadă, a spus că nu își amintește* Ub., I, p. 278 // <1374-1375>: Et quia in regno Hungarie expeditiones causarum in foro seculari communiter

consueverunt fieri testimonio litterarum capitulorum ideo ... *Și, deoarece, în regatul Ungariei, judecarea pricinilor se obișnuia să se facă, în general, în scaun de judecată laic, prin mărturia scrisorilor capitlurilor, de aceea* ... DRH-C, XIV, p. 693.

fossa, -ae f. groapă

1528: Item cuidam mercenario pro eieccione harene (!) ex fossa ad turrim ... asp. 4 *De asemenea unui zilier pentru scoaterea nisipului din groapa de lângă turn, 4 aspri* Quell. Kronst., II, p. 65.

fossatum, -i (fusatum) n. 1. șanț 2. șant întărit (pentru apărare) 3. canal 4. albie

1. <1368>: universas vias castrī predicti indaginibus, fossatis et ceteris artificijs recluserant *închiseseră cu palisade, șanțuri și prin alte lucrări, toate drumurile spre sus-zisa cetate* DRH-C, X, p. 525 // 1377: Abhinc ... per unum parvum fossatum modicum ascendendo ... ad duas metas terreas pervenissent *De aici ... urcând un pic, de-a lungul unui șanț mic ... au ajuns la două semne de hotar* Ibidem, XV, p. 217.

2. <1372>: Nota quod numerus hominum in fossato castrī Ursue laborancium inferius hoc modo continetur *Însemnare că numărul oamenilor ce lucrează la șanțul cetății Orșova se arată mai jos în acest fel* Ibidem, XIV, p. 237 // <1374–1375>: coniungitur alio ramusculo eiusdem fluvij penes fossatum castrī ... *se unește cu alt braț al aceluiași râu aproape de șanțul cetății* Ibidem, XIV, p. 697.

3. 1501: Item „rennen” emptis ... ad fussata civitatis ... flor. 1 den. 20 *De asemenea pentru „jgheaburile” cumpărate ... pentru canalele orașului, 1 florin și 20 de dinari* Rechn. Hermanst., I, p. 354 // 1520: Item pro purgacione fossati infra piscinas extra Porticam ... asp. 4 *De asemenea pentru curățirea canalului mai jos de heleșteiele din afara <porții> Portica, 4 aspri* Quell. Kronst., I, p. 231.

4. 1307: porcionem suam de molendino dicti magistri Elye quod habet super fossatum fluvij Gald subtus pontem lapideum Woiasd ... vendidit a vândut ... *partea sa din moara zisului magistru Ilie pe care acesta o are pe albia râului Gald dedesubt de podul de piatră din Oieșdea* ... DIR-C, veac XIV, vol. I, p. 392 // 1355: <meta> ... tendit versus fluvium Kykulieu et cadit ad quoddam fossatum siccum <hotarul> *se îndreaptă spre râul Târnava și cade într-o albie seacă* DRH-C, X, p. 350.

fossor, -is m. 1. săpător 2. <în expr.> fossor sepulcri gropar

1. 1521: Item fossori fovearum tritici civitatis ... flor. 1 *De asemenea săpătorului <pentru> gropile de cereale ale orașului, un florin* Quell. Kronst., Ip, 321.

2. 1537: Item ... fossori sepulcrorum ... asp. 28 *De asemenea ... groparului, 28 de aspri* Ibidem, II, p. 492.

fovea, -ae f. 1. groapă 2. hrubă (minerit)

1. 1366: et tendit supra eandem ryppam (!) ad unam foveam spineam și se întinde dincolo de acea râpă până la o groapă cu mărăcini DRH-C, XIII, p. 27 // 1377: prima meta incipitur in quaddam fovea magna cel dintâi semnr de hotar începe de la o groapă mare Ibidem, XV, p. 242 // 1521: Item fossori fovearum tritici civitatis ... flor. 1 *De asemenea săpătorului <pentru> gropile de cereale ale orașului, un florin* Quell. Kronst., I, p. 321.

2. 1347: Item omnibus cultoribus in foveis et montibus data et soluta ... iusta urbura de nineris de asemenea toți minerii <care lucrează> în hrube și mine, după darea și plata urburei cuvenite din minerit DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 675.

fractio-, onis f. 1. rupere, spargere 2. (fig.) rupere, încălcare

1. 1215: Bandu ... portato ferro pro fraccione dentis et dampno ... iustificatus est Bandu ... *purând fierul pentru spargerea/ruperea dinților (cuiva) și o pagubă ... s-a dezvinovățit* Reg. Var., p. 204, nr. 142 (195) // 1522: Item sutoribus pro fraccione ianue turris ipsorum Portice et illius

reparacione ... flor. 1 asp. 18 *De asemenea cizmarilor pentru ruperea ușii turnului lor <numit> Portica și repararea acestuia, un florin și 18 aspri* Quell. Kronst., I, p. 394.

2. 1437: talem unanimi voluntate fecissent ordinacionem et disposicionem sub gravamine fraccionis fidei inter se au făcut o astfel de înțelegere și rânduială între ei, din voința tuturor, sub osânda ruperii legământului ... Jakab, Kol. okl., I, p. 173.

fractor, -is m. 1. spărgător de piatră, pietrar 2. (fig.) cel ce rupe, încalcă o înțelegere, încălcător

1. 1494: Item magistro Bernhardo, fractori lapidum in Enyed pro fundamento turris civitatis ... flor. 4 *De asemenea magistrului Bernhard, spărgătorul de piatră în Aiud, <necesară> pentru temelia turnului orașului, 4 florini* Rech. Hermannst., I, p. 178.

2. 1380: obligans se quod ... si premissos articulos ... observare non curaret, extunc fractor fidei in premissis facto esse convinceretur legându-se ca, dacă nu s-ar îngriji ... să respecte articolele de mai sus ... atunci să fie pedepsit ca încălcător al legământului DRH-C, XV, p. 767.

fractura, -ae f. spărtură, dărâmatură

1384: quandam terram ... ecclesie beati Thome apostoli in eadem Appoldia Inferiori situate ... ad fabricam et restaturacionem cuilibet fracture et lesiones ecclesie eiusdem ... donasset a dat ... un pământ ... bisericii Sfântului apostol Toma aflată în acel Apoldu de Jos ... pentru reconstruirea și repararea dărâmaturilor și stricăciunilor acelei biserici ... DRH-C, XVI, p. 443.

framea, -ae f. suliță, lance

1522: Item pro deauratione framee domini waywode ... flor. 3 asp. 15 *De asemenea pentru suflarea cu aur a sulițelor domnului voievod, 3 florini și 13 aspri* Quell. Kronst., I, p. 440 // 1533: Koppany ... dedimus unam frameam ... asp. 25 *Lui Koppan ... i-am dat o lance ... <în valoare de> 23 aspri* Ibidem, I, p. 395.

frater, -tris m. 1. frate (născut din aceeași părinți) 1a. **frater carnalis** frate bun (sau frate după tată) 1b. **frater uterinus** frate după mamă (dar și frate bun) 2. **frater patruelis** văr sau unchi (după tată) 3. **frates condivisionales** (divisionales) rude, frați părtași, de devălmășie 4. **frate** (membru al unui ordin monastic sau religios, al unei confrerii sau al unei fraternități asociate unei bresle) 5. **frate**, tovarăș (întru credința determinată de solidaritatea creștină)

1. 1357: recta medietas possessionis Gurbed ... eidem Ladislao ... in perpetuum hereditatem tamquam veris fratribus et ab uno awo (!) prodeuntibus attinere ... deberent *dreapta jumătate din moșia Gurbediu ... trebuie să țină de acel Ladislau ... ca moștenire veșnică a unor frați adevărați, descendenți din același strămoș* DRH-C, XI, p. 188 // 1366: Petro, filio Michaelis de Wydembach, aule nostri iuveni, fratri domini Nicolai, episcopi Tyniniensis ... *de către Petru, fiul lui Mihail de Ghimbav, aprod al curții noastre, frate al lui Nicolae, episcop de Knin* Ibidem, XIII, p. 240 // 1382: Jacobus, filius Mychaelis ... pro se personaliter et pro Georgio, fratre suo ... confessus extitit quod ... *Iacob, fiul lui Mihail ... a mărturisit pentru el însuși și pentru Gheorghe, fratele lui, că ...* Ibidem, XVI, p. 180.

1a. 1357: Dicit nobis Egidius, filius Johannis de Sarmasag suo et Ladizlai ac Stephani, fratrum suorum carnalium nominibus ... quod ... *Ne spune nouă Egidiu, fiul lui Ioan de Sărmășag ... în numele lui și al lui Ladislau și Ștefan, frații săi buni, că ...* DRH-C, XI, p. 177 // 1374: Emericum et Dominicum, filios Johannis ... ac Michaellem, fratrem eorum Emerici et Dominici, carnalem, a vendicione ... possessionis Foktalan ... prohibuit a oprit ... *pe Emeric și Dominic, fiii lui Ioan ... și pe Mihail, fratele bun al acelor Emeric și Dominic ... de la vinderea ... moșiei Foktalan ...* Ibidem, XIV, p. 466.

1b. 1321: magister Pousa ... pro se et pro Johanne, fratre suo uterino, in nostri ... comparens presencia ... *magistrul Pousa ... înfățișându-se înaintea noastră pentru el și pentru Ioan, fratele lui*

după mamă ... DIR-C, veac XIV, vol. II, p. 347 // 1358: magister Turul ... pro se et pro omnibus fratribus suis uterinis dixit ... magistrul Turul ... a spus ... pentru el și pentru toți frații săi buni ... DRH-C, XI, p. 302.

2. 1367: magister Jacobus ... in dominium possessionariorum porcionum ... in possessionibus Bodola, Zayzen ... olym(!) apud manus Ladislai dicti Santha, fratris suis patruelis ... habitarum ... vellet introire magistrul Iacob ... ar vrea să intre în stăpânirea unor părți de moșie ... avute în moșiile Budila, Zizin ... care, odinioară, erau în mâinile lui Ladislau zis Santha, vărul lor după tată ... DRH-C, XIII, p. 299 // 1380: Ladislaus, filius Demetrii de Chekmantel, suo necnon Valentini ... significare curavit quod Balad et Stephanus, filii Thome, ... fratres ipsorum patruelis quasdam possessiones potencialiter occupassent Ladislau, fiul lui Dumitru de Țigmandru, în numele lui și al lui Valentin ... s-a îngrijit să ne facă cunoscut că Balad și Ștefan, fiii lui Toma ... verii lor, au ocupat cu forța niște moșii Ibidem, XV, p. 689.

3. 1298: Si quis aut fratrem suum uterinum, patruelem, vel generationalem seu condivisionalem intermerit, tunc possessionaria portio eiusdem interfectoris ... heredibus ... ipsius interfecti perpetuo devolvatur Dacă cineva și-a omorât fratele bun, vărul, sau vreo rudă ori frate părtaş, atunci partea de moșie a acestui ucigaș ... să treacă pe veci asupra moștenitorilor celui ucis Hurmuzaki-Densușianu, I/1, p. 537 // 1379: Nicolaus, filius Thome de Wosuar ... proposuerat eo modo quod ipse et dicti in causam attracti fratres essent condivisionales ac in universis possessionibus eorum ipsos communiter tangentibus essent indivisi Nicolae, fiul lui Toma de Oșvarău ... a spus astfel ... că el și zișii părați sunt frați părtași și în toate moșiile lor care țin de ei în comun sunt devălmași DRH-C, XV, p. 528.

4. 1279: Edite et publicate ... fuerunt supradicte constitutiones per nos ... magistro Fidancia, plebano ... fratre Johanne monacho, dicto Lombardo ... sus-zisele constituții au fost date la iveală și făcute cunoscut de către noi ... magistrul Fidancia, pleban, ... fratele Ioan, monahul, zis Lombardul ... Sinod 1279, p. 213 // <1296–1301>: Excelentissimo domino suo Andree ... regi Ungarie ... conventus ordinis fratrum Predicatorum de domo Albensi ac conventus ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini ... de domo Albensi ... oraciones in domino debitas prea înălțatului lor stăpân ... Andrei ... rege al Ungariei ... conventul ordinului fraților predicatori din casa din Alba Iulia și conventul ordinului fraților eremiți ai Sfântului Augustin din casa ... din Alba Iulia ... rugăciuni întru Domnul ... Ub., I, p. 202–203 // 1369: cum predicto Ladislao dicto Wos, homine vestro, nostrum hominem, videlicet fratrem Emericum, presbyreum, socium at confratrem nostrum pro testimonio duximus transmittendum ... am hotărât să trimitem ca om de mărturie ... împreună cu sus-zisul Ladislau zis Wos, omul vostru, pe omul nostru, adică pe fratele Emeric, preotul, soful și confratele nostru ... DRH-C, XIII, p. 646 // <1374–1375>: Andreas rex ... in die sancti Felicis in Pincis moritur et in castro Budensi apud fratres minores sepellitur ... regele Andrei ... a murit în ziua Sfântului Felix, în Pincio, și este îngropat în cetatea Buda, la frații minoriși Ibidem, XIV, p. 687 // 1397: Insuper statuimus ut ad huiusmodi sepeliendum omnes confratres ad locum defuncti personaliter perveniant ... finaliter eiusdem defuncti fratris animam deo devotissime commendando De asemenea mai rânduim ca la o astfel de înmormântare să vină toți confracții la lăcașul defunctului ... pentru ca în cele din urmă să încredințeze Domnului, cu cucernicie, sufletul fratelui defunct ... Ub., III, p. 203 // 1408: magister Jacobus dictus Bulkisser, Nicolaus Mwn, iudex ... cives civitatis Koloswar ... suis ac universorum fratrum suorum fraternitatis scilicet exulum in honorem beate Katherine ... institute ... votivo exponere curaverunt magistrul Iacob zis Bulkisser, Nicolae Mwn, jude ... orășeni ai orașului Cluj ... s-au îngrijit să ne arate prin viu grai, în numele lor, și al fraților lor, anume din confreria „exilaților” ... întemeiată ... în onoarea Sfintei Ecaterina ... Ibidem, III, p. 447 // 1474: prescriptas ordinationes ... dictis fratribus Omnium Sanctorum ... ac magistris sartorum supranotatis ... confirmamus confirmăm sus-scrisele rânduieli ... pentru frații <altarului> Tuturor Sfinților și meșterii croitori mai sus însemnați Ibidem, VII, p. 68.

5. 1458: civibus civitatis Bystriciensis, fratribus ipsorum carissimis et amicis, iudex et iurati cives civitatis Coloswariensis <scribunt> ... judele și jurații orășeni din orașul Cluj <scriu> orășenilor din orașul Bistrița, fraților și prietenilor lor ... Ibidem, VI, p. 20.

fraternitas, -atis f. 1. înrudire 2. *fraternitae, confraternitate, confrerie, frăție* (asociație religioasă constituită în mediul clerical sau laic, uneori în asociere cu o breaslă, sau chiar echivalată cu breasla) 3. *frăție* (tovarăș, camarad, sinonim cu sensul 5. de la *frater*)

1. 1362: cum ipsa particula possessionaria racione patulis fraternitatis, Johanni, filio Blasii de predicta Vorsolch, fratri eiusdem Nicolai, filii Thome, patrueli, magis quam aliis competeret ad emendum ... eadem regia maiestas ... dedisset in mandatis *întrucât acea parte de moșie i s-ar cuveni spre cumpărare mai degrabă lui Ioan, fiul lui Blasiu de zisa Vârșolț, vărul după tată al celui Nicolae, fiul lui Toma, decât altora, în temeiul înrudirii pe linie paternă ... maiestatea sa regală ... a poruncit ...* DRH-C, XII, p. 82.

2. 1387: ad laudem ... virginis Marie per fraternitatem excelsi et mirifici sacramenti Corporis Christi ... singulis diebus Sabbatinis ... vespers, salve regina ... consuevit decantari ... *s-a obișnuit ... în toate zilele de sâmbătă la vespere ... să se cânte ... Salve regina ... spre lauda Fecioarei Maria ... de către confraternitatea prea-înaltului și minunatului sacrament al Trupului lui Christos ...* DRH-C, XVI, p. 562–563 // 1397: In officiis nostre fraternitatis principaliter agitur pro predecessorum nostrorum plebanorum animabus *La slujbele fraternității noastre ne ocupăm îndeosebi de sufletele înaintașilor noștri plebani ...* Ub., III, p. 100 // 1408: magister Jacobus dictus Bulkisser, Nicolaus Mwn, iudex ... cives civitatis Koloswar ... suis ac universorum fratrum suorum fraternitatis scilicet exulum in honorem beate Katherine ... institute ... votivo exponere curaverunt *magistrul Iacob zis Bulkisser, Nicolae Mwn, jude ... orășeni ai orașului Cluj ... s-au îngrijit să ne arate prin viu grai, în numele lor, și al fraților lor, anume din confreria „exilaților” ... întemeiată ... în onoarea Sfintei Ecaterina ...* Ibidem, III, p. 447 // 1512: Nullus infamis ... in ipsam ceham seu fraternitatem recipi debeat *Nu trebuie să fie primit în această breaslă și fraternitate ... nici un dezonorat Jakab, Kol. okl., I, p. 324.*

3. 1373: vestre fraternitati immensas referimus graciaram acciones, promittentes ... *aducem frăției voastre nesfârșite mulțumiri, promițând ...* DRH-C, XIV, p. 337.

fraus, fraudis f. înșelăciune, înșelătorie, rea-credință

1279: Conjuraciones, conspiraciones et colligaciones inter personas ecclesiasticas quacumque modo, fraude vel ingenio ... fieri, prohibemus *Interzicem să se facă conjurații, conspirații sau legături în vreun fel anume între persoanele ecclesiastice prin înșelăciune sau născocire ...* Sinod 1279, p. 168 // <1374-1375>: Exacto ab ipso decano sacramento quod ... ecclesie nostre negocia, cure et sollicitudine sue ... sine fraude exercebit *Se va cere de la acel decan jurământ că va împlini treburile bisericii noastre <încredințate> grijii și strădaniei lui ... fără înșelărie/rea-credință* DRH-C, XIV, p. 708 // 1382: predictas litteras ... renovari faciatis, caventes tamen ne fraus et dolus interveniat aliqualis in hac parte *să puneți să fie înnoită ... acea scrisoare, având grijă totuși să nu apară în vreun fel vreo înșelătorie sau vicleșug în această privință* Ibidem, XVI, p. 205.

frenator, -is m. meșter care face frâie, hățuri și căpestre

1405: ... omnes pellifices unum pellicium, omnes frenatores unum frenum ... dare ... *teneantur toți pielarii să fie datori să dea o piele și toți meșterii de frâie, un frâu ...* Ub., III, p. 377.

frenum, -i n. (frenus, -i m.) frâu, ham; zăbală

<1372>: Item frenum „kengel” nomine cum „rinka” et cum alio negocio, pro XX denariis *De asemenea un frâu, cu numele „kengel”, cu o rîncă și cu alte lucruri pentru XX de dinari* DRH-C, XIV, p. 103 // 1405: omnes pellifices unum pellicium, omnes frenatores unum frenum ... dare ... *teneantur toți pielarii să fie datori să dea o piele și toți meșterii de frâie, un frâu ...* Ub., III, p. 377 // 1515: item frenis, encis, bullis, monilibus et fibulis artificiose et polite confectas *de asemenea zăbale, <vase> din aramă, bumbi, monile și agrafe confecționate cu artă și îngrijit* Jakab, Kol. okl., I,

p. 333 // 1520: Item pro uno freno ... ad equum doctoris <plebani> Marcelli ... asp. 25 *De asemenea pentru un ham ... la calul doctorului Marcel <plebanul>, 25 aspri* Quell. Kronst., I, p. 268.

frivolus, -a, -um adj. *neîntemeiat, -ă, lipsit, -ă de teme*

1309: quosdam testes falsos et probationes frivolas de suis fautoribus ... produxerunt, quorum esserciones et probationes frivolas et falsas esse dicimus *au adus niște martori falși și dovezi neîntemeiate din partea sprijinitorilor lor ... ale căror declarații și dovezi le considerăm lipsite de teme și false* Ub., I, p. 245 // 1342: omnes litteras privilegiales ... frivolas, cassas, vanas et omnino viribus carituras reddidissent *au socotit lipsite de teme, stricate, deșarte și lipsite cu totul de putere ... toate scrisorile privilegiale* Zichy, II, p. 12.

frons, -ndis f. 1. *frunziș* 2. *creangă, ramură*

1. 1372: duas metas inter virgulta nemorosa positas esse ... quas propter densitatem ipsius nemoris et frondium invenire nequivissent *două semne de hotar puse între lăstărișuri stufoase ... pe care din cauza desimii dumbrăvii și a frunzișului nu au putut să le găsească* DRH-C, XIV, p. 222.

2. 1501: Item currus domini villici duxit frondes ad pontem ... cum 4 equis ... flor.0 den. 25 *De asemenea, pentru carul domnului vilic <care> a dus crengi la pod ... cu patru cai, 25 de dinari* Rech. Hermannst., I, p. 347.

fructiferus, -a, -um adj. *fructifer, roditor*

1384: necnon silvas ac arbores fructiferas succidi fructusque earundem arborum colligi ... *non fecerint nu au pus ... să fie tăiate pădurea și pomii fructiferi și nici să fie culese fructele acelor pomi* DRH-C, XVI, p. 511.

fructuositas, -tis f. 1. *rodnicie* 2. *folos, utilitate*

1. 1374: tunc ipsam particulam inter partes litigiose remanentem ... si mensurari nequirent, visu considerando ... visa sua qualitate, quantitate, fructuositate et valore estiment *atunci, acea bucată de pământ rămasă în pricină între părți ... dacă nu vor putea să o măsoare ... să o prețuiască din privire ... văzându-i felul, mărimea, rodnicia și valoarea* DRH-C, XIV, p. 511.

2. 1405: pro ampliori fructuositate et uberiori statu ... et communi bono regni ... omnes mercatores ... universas ipsorum res mercimoniales ... per totum nostrum regnum ... liberam vendendi habeant facultatem *pentru un cât mai mare folos și o mai îmbelșugată stare ... și binele comun al regatului ... toți negustorii ... să poată să vândă liber ... toate mărfurile lor ... prin tot regatul nostru* Ub., III, p. 376.

fructus, -us m. 1. *fruct* 2. *rod* 3. (fig.) *rod, recompensă*

1. 1384: necnon silvas ac arbores fructiferas succidi fructusque earundem arborum colligi ... *non fecerint nu au pus ... să fie tăiate pădurea și pomii fructiferi și nici să fie culese fructele acelor pomi* DRH-C, XVI, p. 511.

2. 1256: quod fructus et proventus omnium possessionum predictarum ... per duos familiares ... colligantur *ca roadele și veniturile tuturor moșiilor mai sus-zise ... să fie strânse de doi familiari <ai lor>* DIR-C, veac XIII, vol. II, p. 496 // 1383: cum omnibus earum iuribus, utilitatibus, fructibus, libertatibus et pertinenciis ... *cu toate drepturile, folosințele, roadele, libertățile și pertinențele* ... DRH-C, XVI, p. 279.

3. <1374-1375>: et inter cetera <virtutibus> sunt: simplex affectus caritatis, fructus elemosinarum, pie hospitalitatis beneficia ... *și între alte <virtuți> sunt: simțământul simplu al carității, roadele pomenilor, binefacerile pioasei ospitalități* Ibidem, XIV, p. 718.

fruges, -um f. *grâne*

1351: ab omnibus iobagionibus nostris, aratoribus et vineas habentibus ... nonam partem omnium frugum suarum et vinorum ipsorum exhihi faciemus *vom pune să se ceară ... de la toți*

iobagii noștri, plugari și care au vii, a noua parte din toate grânele și vinurile lor DRH-C, X, p. 90 // <1374–1375>: Ad nos vero et episcopum communiter ... pertinent iste ville ... cum omnibus decimis, tam scilicet frugum, quam vini et aliis fructibus suis ... *iar noi și episcopul ținem împreună ... aceste sate ... cu toate dijele, atât din grâne, cât și din vin și din alte roade ale lor* Ibidem, XIV, p. 699 // 1382: fruges suas in campis ... pro se ipsis metere fecissent *au pus să fie secerate pentru ei înșiși grânele acestuia de pe câmp* Ibidem, XVI, p. 215.

fruitio, -onis f. *folosință, folosire*

1346: ... iobagiones ipsius capituli de eadem Buchard propter usum et fruitionem proprie silve ... fuissent verberati *iobagii din Bucerdea, a acelui capitolu, au fost bătuți pentru întrebuințarea și folosirea pentru ei a pădurii* ... Doc. Val., p. 109.

frumentum, -i n. *grâu* (sau altă cereală din care se făcea pâinea)

1362: Item in curia Kerestul arestavimus (!) decem pecudes, quatuor cubulus frumenti <...> cubullos farine ... *de asemenea în curtea <lui> Kerestul am poprit zece vite mici, patru câble de grâu <...> câble de făină* DRH-C, XII, p. 115 // <1374–1375>: habens quinque capecias bladi unius vel plurium specierum, pute frumenti, siliginis, ordeii, milii et avene, ad dimidie ... *solucionem obligantur cel ce are cinci clăi de grâne, de unul sau de mai multe feluri, de pildă, grâu, secară, orz, mei și ovăz ... este dator cu plata unei jumătăți <de claie>* Ibidem, XIV, p. 701.

frustro, -are, -avi, -atum vb. 1. *a înșela* 2. *a păgubi* (rar)

1. 1231: idem magister ad presenciam regiam in spe vocatus accedens, frustratus rediit *acel magistru, chemat în fața regelui, și sosind cu speranță, s-a întors înșelat* ... DRH-D, I, p. 16 // 1358: nolens tantem liberalitatem soceri sui frustrare, eandem possessionem ... eidem Iwan, socero suo ... titulo impignoracionis locasset ... *nevoind să înșele dărnicia atât de mare a socrului său ... a dat ca zălog acea moșie ... pomenitului Iwan, socrul său* DRH-C, XI, p. 230.

2. 1467: ut divina dicti altari opera per iam dictos magistros ... ipsorumque confraternitatem quoquomodo frustrantur ... igitur sepefatos magistros ... in cunctis eorum antiquis libertatibus ... tenere et conservare volumus *pentru ca serviciul divin al zisului altar să nu fie păgubit în vreun fel de pomeniții meșteri ... și confraternitatea lor, vrem, așadar, să-i ținem și să-i păstrăm pe des pomeniții meșteri ... în toate vechile lor libertăți* Ub., VI, p. 291.

fulcrum, -i n. 1. *schelet de pat* (din fier) 2. *pat mobil pentru călătorie*

1. 1527-1537: Exposita pro ... fulcris vulgo „sponnen” ... *cheltuieli pentru ... schelete de pat numite în limba vorbită „sponnen”* ... Quell. Kronst., I, p. 481.

2. 1537: Item Erasmo seratori, quod spondam seu fulcrum vulgo „roeszbeth”, ad viam dominorum, ferro munivit ... asp. 32 *De asemenea, lui Erasmus, lăcătușul, 32 de așpri pentru că a întărit cu fier divanul sau patul mobil numit în limba vorbită „roeszbeth” <folosit> la călătoria domnilor* Ibidem, II, p. 512.

fuligo, -inis f. *funingine, fum dens*

1535: Item pro emundacione fuliginis in fumibuli consistorii ... asp. 5 *De asemenea, pentru curățirea funinginii din hornul consistoriului, 5 așpri* Quell. Kronst., II p. 428.

fullo, -onis m. *vopsitor de textile, boiangiu*

1528: Item fulloni teutonice „dem ferber” quod affuit, dum adveheretur machina „Mang”, unacum suo sodali pro bibalibus ... asp. 24 *De asemenea boiangiului, în germană „dem ferber” că a venit împreună cu colegul său, când a fost adus aparatul „Mang”, 24 de așpri ca bani de băutură* Quell. Kronst., II, p. 56.

fumarium, -i n. horr

1520: Item purgantibus fumariorum in domo diversorii ... asp. 6 *De asemenea celor care au curățat hornurile în casa de oaspeți, 6 așpri* Quell. Kronst., I, p. 250.

fumatum, -i n. loc (groapă) unde se adună gunoiul

1501: Item ... hominibus laboratoribus ut mundaverunt fumatum prope portam Heltensen ... den. 24 *De asemenea ... oamenilor lucrători pentru că au curățat locul cu gunoi de lângă poarta Cîsnădiei, 24 de dinari* Rech. Hermannst., I, p. 351.

fumibule, -is n. horn

1535: Item pro emundacione fuliginis in fumibuli consistorii ... asp. 5 *De asemenea, pentru curățirea funinginii din hornul consistoriului, 5 așpri* Quell. Kronst., II p. 428.

funale, -is n. făclie, torță, lumânare

1534: Item pro 2 funalibus „wyntlichter” ... asp. 8 *De asemenea pentru două torțe „wyntlichter”, 8 așpri* Quell. Kronst., II, p. 333 // 1534: Item pro tribus funalibus ad consistorium ... 16 asp. *De asemenea, pentru trei torțe la consistoriu, 16 așpri* Ibidem, II, p. 353 // 1353: Item pro 3 carpionibus, 2 funalibus ex bona cera ... asp. 35 *De asemenea pentru trei crape și două lumânări din ceară bună, 35 de așpri* Ibidem, II, p. 425.

fundamentum, -i n. 1. temelie, bază, fundament 2. (fig.) temelie, temelii

1. 1287: lapides, cementum, arenam ... dominus episcopus deferri faciet et deponi iuxta ecclesie fundamentum ... *domnul episcop să pună să se care și să se așeze lângă temelia bisericii ... pietrele, varul, nisipul* ... Ub., I, p. 156 // 1387: ut dicti fideles nostri ... predicta civitatem nostram muro circumdandi ... liberam habeat facultatem, prout fundamentum eiusdem dicitur iam fore inceptum ... *ca sus-zișii credincioși ai noștri ... să poată liber ... să împrejmuiască cu zid zisul nostru oraș, că după cum se spune, temelia lui a fost pusă* DRH-C, XVII, p. 239 // 1494: Item magistro Bernhardo, fractori lapidum in Enyed pro fundamento turris civitatis ... flor. 4 *De asemenea magistrului Bernhard, spărgătorul de piatră în Aiud, <necesară> pentru temelia turnului orașului, 4 florini* Rech. Hermannst., I, p. 179.

2. 1450: Baptismus est primum sacramentum, ianua et fundamentum omnium aliorum ... *Botezul este cel dintâi sacrament, poarta și temelia tuturor celorlalte* ... Leges eccl., III, p. 468.

fundatio, -onis f. întemeiere, fondare

1316: ipsos ... reddimus ... libertatem ipsorum ... qua ... per memoratum Stephanum regem a prima fundacione ipsius civitati fuerant ... fruituros le-am dat înapoi ... *libertatea ... <dată> de amintitul rege Ștefan de care s-au bucurat ... de la prima întemeiere ... a sus-zisului oraș* Ub., I, p. 320 // <1374-1375>: altare sancti Stephani regis et altare sancti Emerici ducis sunt instituta tempore fundacionis ecclesie nostre ... *altarul Sfântului rege Ștefan și altarul Sfântului duce Emeric au fost rânduite în timpul fondării bisericii noastre* DRH-C, XIV, p. 712.

fundator, -is m. întemeietor, fondator

<1374-1375>: Post hoc regnatus beatus rex Ladislaus ... fundator et dotator ecclesie nostre ... *După acesta a domnit fericitul rege Ladislau ... fondatorul și donatorul bisericii noastre* DRH-C, XIV, p. 685 // 1478: nolentes ecclesiam Waradiensem ob honorem ... sancti Ladislai ... qui eius ecclesie fundator est ... suis iustis iuribus destitui ... *nevrând a lăsa la o parte îndreptățile drepturi ale bisericii de Oradea ... în onoarea Sfântului Ladislau ... care este și fondatorul acesteia* Jakab, Kol. okl., I, p. 7.

fundo, -are, -avi, -atum vb. 1. a întemeia, a fonda 2. (refl.) a avea ca temelii, a se baza (pe ceva)

1. 1364: ius ... patronatus ecclesie ipsorum in eadem possessione fundate, communi usui deputassent au *rânduit ca dreptul de patronat asupra bisericii lor, întemeiate pe acea moșie, să fie folosit în comun* DRH-C, XII, p. 253 // 1377: tu ... parochialem ecclesiam in castro de Megessalla consistentam, que tunc penitus erat destructa ... reedificari ... de novo canonice fundari ... feceris tu ... *ai pus să fie reclădită ... și fondată canonic din nou biserica parohială ... aflată în cetatea Medieș, care atunci era cu totul distrusă* ... DRH-C, XV, p. 282 // 1432: Petrus Kreczmer, qondam Bistriciensis ... coincola ... disposuit et dotavit atque testamentaliter ordinavit scilicet altari in ecclesia parochiali ... in honorem omnium sanctorum fundato ... duo iugera vieneorum ... item unum pratum ... *Petrus Kreczmer ... răposatul conlocuitor al Bistriței ... a dispus și a donat, și de asemenea a rânduit prin testament ... altarului închinat Tuturor Sfinților fundat în biserica parohioală ... două iugăre de vie ... un fânaț* ... Ub., IV, p. 481-482.

2. 1309: Item dicti plebani in sui excusacione litteras nobis plurimus presentarunt ... que omnes se super litteram domini vaiuode fundaverunt ... *De asemenea, zișii parohi ne-au înfățișat, spre dezvinovățirea lor, foarte multe scrisori ... care se întemeiau toate pe scrisoarea domnului voievod* Ub., I, p. 242.

fundus, -i (-us) m. 1. *loc, pământ, teren* 2. *curte, loc de curte* (în asociere cu sb. curia) 3. *sesie, loc de sesie* (în asociere cu sb. sessio)

1. 1214: Ille ... respondit se habere separatim ius fundi et ius agri ad tria aratra *Acela ... a răspuns că el are drept aparte la un teren și un ogor de trei pluguri* Reg. Var., p. 187, nr. 97 (323) // 1345: Stephanus faber cum Johanne, filio suo, ... quilibet ipsorum ... fundum suum retro dictum monasterium existentes sitos ... ipsius monasterii vendidisse ... *Ștefan, fierarul, împreună cu fiul lui, Ioan, ... au vândut fiecare dintre ei, ... acelei mănăstiri ... locul lui aflat în spatele acelei mănăstiri* ... DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 638 // 1380: quod illi de Burkperg locum seu fundum predicti molendini deserti, illis deberent resignare de Rufo Monte ... *ca cei din Vurpăr să lase locul sau terenul sus-zisei mori părăsite celor din Roșia* DRH-C, XV, p. 758 // 1427: fundos, domos et curias necnon agros, terras arabiles aliasque utilitates in dicta Rosno tenentes ... *terenurile, casele și curțile, precum și ogoarele, pământurile arabile și celelalte folosințe ... pe care le aveți ... în zisul Râșnov* ... Ub., IV, p. 315.

2. 1349: unum liberum fundum cum curia et omnibus utilitatibus et pertinentiis universis ... eidem duximus conferendum ... *am hotărât să-i dăruim aceluia ... un loc de curte liber cu toate folosințele și pertinențele lui* DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 686 // 1351: Lucrum vero camere ... de quolibet integro fundo curie tres grossi ... solvebantur iar *venitul cămării ... de fiecare loc de curte întreg ... să fie plătit cu trei groși* DRH-C, X, p. 90 // 1380: quandam curiam suam seu fundum in possessione Gyurgfalua vocata ... *habitam o curte a sa, sau un loc de curte, avut în moșia Ghiurfalău* DRH-C, XV, p. 760 // 1462: ut ipsa ecclesia parochialis sancti Michaelis archangeli, ac eius rector ... nec non domus seu fundus curie ad ipsam ecclesiam pertinens ... uti possint ... *ca aceea biserică parohială în onorea Sfântului Mihail arhanghelul și parohul ei ... să poată folosi ... casa și locul de curte ce ține de aceea biserică* Ub., VI, p. 124.

3. 1341: duo integri fundi seu sessiones in eadem Vasary ... Johanni ... cessissent *două locuri <de sesie> sau sesii întregi de pe aceeași <moșie>* Vasary ... *i-au revenit ... lui Ioan* DIR-C, veac XIV, vol. IV, p. 583 // 1384: extunc aliam sessionem seu fundum ipsis dare se obligassent ... *atunci, s-au îndatorat să le dea aceloră o altă sesie sau un alt loc <de sesie>* DRH-C, XVI, p. 565.

fungus, -i n. iască

1529: Item pro fungis ad pixides in omnes turres ... flor. 2 asp. 14 *De asemenea pentru iască la archebuzele din toate turnurile, 2 florini și 14 așpri* Quell. Kronst., II, p. 151.

funiculum, -i n. șnur

1538: Pro serico ad funiculum sigilli ... asp. 16 *Pentru mătasea <necesară> la șnurul sigiliului, 16 așpri* Quell. Kronst., II, p. 550.

funiculus, -i m. 1. *funie, frânghie* 2. *funie pentru împărțea* (ca unitate de măsurare a suprafețelor) 3. (meton.) *funicul* (parte din pământul comun al unui sat, care se distribuie anual prin măsurare cu funia)

1. <1527-1537>: *Expensa pro ... funiculis vulgo „czynstrick” ... cheltuieli pentru ... frânghii în limba vorbită „czynstrick”* Quell. Kronst., II, p. 481.

2. 1366: *Item silvas et nemora eiusdem possessionis Hasdath ... similiter in quinque partes, funiculo mensurando, divisissent De asemenea, măsurând cu funia, au împărțit ... tot în cinci părți pădurile și dumbrăvile acelei moșii Hășdat* DRH-C, XIII, p. 274 // 1367: *et eandem <terram> in duas divisissent partes equales ... funiculo distributionis mensurando ... au împărțit acel <pământ> în două părți egale ... măsurându-l cu funia de împărțea* ... Ibidem, XIII, p. 324.

3. 1208: *De terra autem eadem habet Jacobus, filius Opsa, ius unius funiculi ad dimidium aratrum Dar Iacob, fiul lui Opsa, are dreptul în acel pământ la un funicul de o jumătate de plug* Reg. Var., p. 156, nr. 330 (1).

funifex, -icis m. *funar, frânghier*

1376: *Item funifices pro uno floreno, quatuor libris cere, duabus urni vini et prandis eorum conferant fraternitatem pentru dreptul de „breaslă”, frânghierii să dea un florin, patru libre de ceară, două vedre cu vin și un prânz* DRH-C, XV, p. 89 // 1497: *Item Martino, funifici, pro quibusdam funibus ... den. 50 De asemenea, lui Martin, funarul, pentru niște frânghii, 50 de dinari* Rech. Hermanst., I, p. 245.

funificius, -a, -um adj. *funărit*; <în expr.> **ars funificie** *meșteșugul funăritului*

1486: *Martinus, Lucas, Stephanus ... artis funificie magistri ... personaliter coram nobis constituti ... fassi sunt înfățișându-se înșiși înaintea noastră ... Martin, Luca, Ștefan, magistrii meșteșugului funăritului ... ne-au spus ...* Ub., VII, p. 417.

funiparius, -i m. *funar, frânghier*

1520: *Item Thome Salmon, funipario, pro funibus et laqueis ... ad varios usus datis ... asp. 34 De asemenea, lui Toma Salmon, funarul, pentru funii și frânghii cu laț pentru diferite folosințe s-au dat 34 de aspri* Quell. Kronst., I, p. 257.

funis, -is f. 1. *funie, frânghie* 2. *funie* (ca unitate de măsură)

1. 1494: *Item a Martino Seller funos proprie „seller” pro coquina ... den 15 De asemenea s-au cumpărat de la Martin Seller funii adică „seller” pentru bucătărie ... de 15 dinari* Rechn. Hermannst., I, p. 145 // 1497: *Item Martino, funifici, pro quibusdam funibus ... den. 50 De asemenea, lui Martin, funarul, pentru niște frânghii, 50 de dinari* Ibidem., I, p. 245 // 1521: *Item pro funibus „streng” ... domino Blasio persolutis ... asp 12 De asemenea, pentru funiile „streng” s-au plătit domnului Blasiu 12 aspri* Quell. Kronst., I, p. 312 // <1527-1537>: *Exposita pro ... fune quo pons attrahitur cheltuieli pentru ... frânghia care ridică podul* Ibidem, II, p. 481.

2. 1437: *ipsam possessionem seu villam Pokafalua vocatam ... cum fune mensurando in quatuor partes equales divisissent ... măsurând cu funia, au împărțit acea moșie sau satul numit Păuca în patru părți egale* Ub., II, p. 51.

funus, -eris n. 1. *mort, cadavru* 2. *funeralii, înmormântare* 3. *slujbă funerară* (rugăciuni specifice pentru mort rostite în timpul ceremoniei funerare, în biserică, în ziua înmormântării și în zilele următoare)

1. 1397: *pro psalterio quod circa funus vel in privato legitur, medius florenus in auro ... detur pentru Psaltirea care se citește lângă mort sau în privat ... să se dea o jumătate de florin de aur* Ub., III, p. 204 // 1512: *Item singuli magistri in exequiis pro funere conducendo, sub pena duorum cere librarum*

adesse teneantur *De asemenea, meșterii, fiecare în parte, trebuie să fie prezenți în cortegiul funerar pentru ducerea mortului, sub pedeapsa a două libre de ceară* Jakab, Kol. okl., I, p. 325.

2. 1351: Nec pro funere hominum per aliquem ... interemptorum archydiaconi ... unam marcam exigere valeant atque possint *Iar arhidiaconii să nu poată și să nu aibă voie să ceară o marcă ... pentru funeraliile unor oameni uciși de careva ...* DRH-C, X, p. 90 // 1376: Faber eciam ... sepulturam vero funeris negligens undecim denarios amittet *iar fierarul ... care nu ia în seamă îngropăciunea de la funeralii să dea unsprezece dinari* Ibidem, XV, p. 89.

3. 1475: Item si magistrorum aliqui circa funus magnus nullis exequiis interfuerint hic libram cere unam dare tenebitur, qui vero circa funera minora similiter nullis intererunt exequiis mediam libram cere tenebitur dare *De asemenea, dacă unul dintre meșteri nu va participa la slujba funerară mare de la nici o ceremonie de înmormântare, acela va trebui să dea o libră de ceară, iar cel care nu va participa la slujbele funerare mici de la nici o ceremonie de înmormântare va trebui să dea, de asemenea, o jumătate de libră de ceară* Ub., VII, p. 68.

fur, -is m. 1. hoț 2. învinuit de furt

1. 1208: Simon, filius Zela ... impetiit libertinos *Ina et Iovane ... de furto et ipsos dominos eorum fautores et protectores esse furum* *Simion, fiul lui Zela ... a învinuit de furt pe libertinii Ina și Iovan ... și pe stăpânii lor că sunt apărătorii și ocrotitorii hoților* Reg. Var., p. 164, nr. 27 (266) // 1219: Fur Voka, portato ferro, combustus est *Purtând fierul, hoțul Voka s-a ars* Ibidem, p. 234, nr. 219 (6) // 1358: ut magister Symon, per suos fures multa furticia et nocumenta iobagionibus ... suis inferret ... *că magistrul Simion ... pricinaia ... prin hoții săi, multe furtișaguri și vătămări iobagilor lui* DRH-C, XI, p. 253 // 1363: pro extirpacione et eradicatione furum, latronum et aliorum malefactorum ... duximus annuendum *pentru stârpirea și nimicirea hoților, tâlharilor și a altor răufăcători ... am hotărât să încuviințăm* DRH-C, XII, p. 158 // 1512: dictus magister Chirstopherus ... iuravit ... quod dictus approdianus Johannis Nemeth fuit et antea fur *zisul meșter Christofor ... a jurat ... că zisul ucenic Ioan Nemeth a fost și mai înainte hoț* Quell. Kronst., IX, p. 103.

2. 1219: Ocy de villa Solumus impetiit quatuor iobagionis Bele ... de furto. Varadini, tres ex illis furibus, portato ferro, sunt iustificati *Ocy din satul Șoimuș a învinuit de furt patru iobagi ai lui Bela. La Oradea, purtând fierul, trei dintre învinuiții aceia și-au dovedit nevinovăția* Reg. Var., p. 240, nr. 232 (113) // 1220: Predicti fures, Varadini, portato ferro, sunt iustificati *Sus-zișii învinuiți de furt, purtând fierul, la Oradea, și-au dovedit nevinovăția* Ibidem, p. 246, nr. 248 (54).

furatio, -onis f. <în expr.> factum furationis furt

1388: ipsum Theodoricum eciam in facto furacionis unius brevii libri participem fore inculpasset *de asemenea, l-a învinuit pe acel Theodoric, că ar fi fost părtaș la furtul unei cărți „breviar”* DRH-C, XVII, p. 330.

furfur, -is m. tărâță

1503: Item unum vas vini et furfurum 5 saccos ... 2 fl. *De asemenea, pentru un vas cu vin și cinci saci cu tărâțe, 2 florini* Rechn. Hermannst., I, p. 378 // <1527-1537>: Exposita pro ... furfuribus, canibus ad arcem <Thewrch> *Cheltuieli pentru ... tărâțe <pentru hrana> câinilor din cetatea <Bran>* Quell. Kronst., II, p. 481.

furnus, -i m. Cuptor (folosit de brutari)

1532: Jacobo pistori pro 2 furnis seu clibanis similarum fl. 2 asp. 31 *Lui Iacob brutarul pentru <produsele coapte> în două cuptoare sau vetre <adică încă o dată peste capacitatea avută de un cuptor>, 2 florini și 31 de aspri* Quell. Kronst., II, p. 260 // 1539: Item prescriptis boyaronibus misi ... 4 urnas veteris vini et coliridas unius fornacis seu furni ... flor. 1 asp. 33 *De asemenea sus-zișilor boieri*

s-au trimis ... 4 vedre de vin vechi și prăjituri <sau plăcinte> cât se pot coace o dată într-un cuptor ... <în valoare> de un florin și 33 aspri Ibidem, II, p. 620.

furticinium, -ii n. *furt, furțișag*

1298: De litteris ... in factis potencie, calumnie, furticinii, latrocinii et exhibicionis falsarum litterarum ... unam marcam ... possint extorquere Pentru scrisorile ... cu privity la samavolnicii, înșelăciuni, furturi, tâlhării și înfățișare de acte false ... să poată lua o marcă Hurmuzaki-Densușiani, I/1, p. 540 // 1358: ut magister Symon, per suos fures multa furticinia et nocumenta iobagionibus ... suis inferret ... că magistrul Simion ... pricinuia ... prin hoții săi, multe furțișaguri și vătămări iobagilor lui DRH-C, XI, p. 253 // 1512: retulit nobis ... magister Christopherus quo motus esset ... propter aliqua furticinia ne-a spus nouă meșterul Christofor ... că a fost acuzat pentru niște furțișaguri ... Quell. Kronst., IX, p. 10.

furtum, -i n. *furt*

1208: Simon, filius Zela ... impetiit libertinos Ina et Iovane ... de furto et ipsos dominos eorum fautores et protectores esse furum Simion, fiul lui Zela ... a învinuit de furt pe libertinii Ina și Iovan ... și pe stăpânii lor că sunt apărătorii și ocrotitorii hoților Reg. Var., p. 164, nr. 27 (266) // 1213: Erricus de villa Mayzun impetiit dominum Sumhug de furto Erricus din satul Mayzun l-a învinuit de furt pe domnul Sumhug Ibidem, p. 158, nr. 7 (377) // 1354: item gladium, biccellum et palium ab eodem Ladislao, in signum furti premissi, abstulissent de asemenea, au luat de la acel Ladislau, ca dovadă a sus-pomenitului furt, sabia scurtă, pumnalul și mantaua DRH-C, X, p. 255.

fusio, -onis f. *topirea, turnarea metalelor*

1405: neque testam seu intimam pro argenti fusione et financia tenere audeat exceptis aurifabris să nu îndrăznească să țină vas de pământ ars sau intimă (instrument specific) pentru topirea argintului și pentru bani, cu excepția aurarilor Ub., III, p. 381 // 1522: Item organiste pro flacione seu fusione 7 centenariorum plumbi globorum ad bombardas 'hacken' ... flor. 1 asp. 42 De asemenea, organistului pentru topirea sau turnarea a șapte sute de gloanțe de plumb pentru arcebuzele „hacken”, un florin și 42 de aspri Quell. Kronst., I, p. 396.

fusor, -oris m. <meșter> *topitor, turnător în metale*

1423: et providum virum Johannes campanorum fusorem, de Segeswar ... și pe chibzuitul bărbat, Ioan, <meșterul> topitor de clopote, din Sighișoara Ub., IV, p. 483.

fustis, -is m. *bătă, ciomag*

1279: archidiaconi Ungarie pro occisis gladio, sive fuste, sive aliorum armorum genere ... consueverunt recipere unam marcam argenti ... antequam sic occisi tradantur ecclesiastice sepulture arhidiaconii din Ungaria ... obișnuiau să primească o marcă de argint ... pentru cei uciși cu sabia, sau bâta, sau cu alt fel de arme ... mai înainte ca cei astfel uciși să fie încredințați înmormântării bisericești Sinod 1279, p. 180.